

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“
Филозофски факултет - Скопје

**Меѓународни односи - разрешување на конфликти, дипломатија и човекови
права
(последипломски студии)**

**РЕДЕФИНИРАЊЕ НА ДРЖАВНИОТ СУВЕРЕНИТЕТ ВО КОНТЕКСТ НА
ИНТЕГРАЦИЈАТА ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА**

(магистерски труд)

Ментор:
проф. д-р Рина Киркова

Кандидат:
Сашо Марковски
Број на индекс: 5203/18

Скопје
Декември, 2019

Содржина:

1.	Предмет, цели и методи на истражување.....	3
1.1	Формулација на проблемот на истражување.....	3
1.2	Истражувачки прашања.....	7
1.3	Цели и задачи на истражувањето.....	8
1.4	Дефинирање на предметот на истражување.....	9
1.5	Хипотетичка рамка на истражувањето.....	12
1.6	Истражувачки варијабли.....	13
1.7	Методолошка рамка на истражувањето.....	13
2.	Суверенитет.....	15
2.1	Државен суверенитет.....	19
2.2	ЕУ суверенитет.....	23
3.	ЕУ интеграции и проширување.....	28
3.1	Договори.....	35
3.1.1	Договорот од Рим 1957.....	35
3.1.2	Договорот од Мастрихт 1992.....	38
3.1.3	Договорот од Лисабон.....	41
3.2	Копенхашки критериуми.....	45
3.3	Политика на условување - пример: Словенија – Хрватска.....	49
4.	ЕУ Супранационални институции во однос на суверинитет и придобивки.....	54
4.1	Европска Комисија.....	60
4.2	Европски Парламент.....	64
4.3	Случај бегалска криза и одлуките на Германија, Австрија, Данска, Шведска и Норвешка за времено стопирање на Шенген договорот и Даблинската регулатива.....	68
5.	Заклучоци и предлози.....	72
6.	Користена литература.....	77

1. Предмет, цели и методи на истражување

1.1 Формулација на проблемот на истражување

Историјата на државите од европскиот континент претставува интересна траекторија која се води од појавата и изградбата на силни национални држави со јасно дефинирани граници и неспорен внатрешен и надворешен суверенитет, што во минатото било причина за конфликти и војни помеѓу нив, па сè до создавање на економска унија и ултимативно на политичка унија во форма на денешната Европска Унија. Во современите меѓународни односи, државата и меѓународните организации - клучните актери на меѓународен план - се во постојана динамика и повремена замена на приматот и во процесот на носење и извршување на одлуките. Во дебатите кои се одвиваат во рамки на теоријата на меѓународните односи сепак доминира ставот дека меѓународните организации немаат пресудно значење, односно дека државите се тие кои се носители на ултимативната моќ, односно дека меѓународните организации се само креација на државите, а нивната моќ и средства за дејствување се детерминирани од волјата на државите. Впрочем, и позициите на двете најдоминантни теории на меѓународни односи (неореализмот и неолиберализмот) во врска со важноста на меѓународните организации говорат за дилемите кои се отворени и за различните пристапи по прашањето. Неореалистите ги сметаат меѓународните организации за важен актер во глобалната политика, но со ограничен капацитет на дејствување затоа што нивното креирање и функционирање е целосно зависно од државите кои се нивни членки. Од друга страна, неолибералистите сметаат дека меѓународните организации се актери со растечко влијание во меѓународните односи, бидејќи овие организации се здобиваат со функции кои државите не би можеле сами по себе да ги реализираат, но исто така и со моќ и влијание врз пошироки рамки во глобалната сцена. Другите теории на меѓународни односи посветуваат помало внимание на улогата и дејствувањето на меѓународните организации, додека критичката теорија нема изградено посебен став за нив бидејќи

овој тип на теорија смета дека овие организации се само институционализација на меѓународниот поредок на повисоко ниво.¹

Во општиот дискурс на меѓународни организации, посебно интересен е ставот за улогата и значењето на меѓународните организации врз суверенитетот на државата. Секој независен државен систем се состои од политички ентитети, односно од актери кои настојуваат да аргументираат дека се носители на сувереното право да учествуваат во креирањето на надворешната политика и да донесуваат одлуки во однос на внатрешната и надворешната политика. Од ова произлегува дека суверенитетот на една држава, всушност, се состои во нејзиното право и способност да го реализира политичкиот авторитет преку создавање и имплементација на внатрешните и надворешните политики, без да одговара за тоа на некој друг авторитет. Ова е од особено значење бидејќи постоењето на еден државен систем/државата како таква зависи од нејзината способност да биде суверена, а загрозувањето на суверенитетот на меѓународен план нужно ја наметнува дилемата за егзистенцијата и функционирањето на самата држава.

Но, процесот на интеграција во Европската Унија наметнува една сосема поинаква парадигма и начин на анализа на суверенитетот во меѓународен контекст. Овој процес доведува до редефинирање како на внатрешниот, така и на надворешниот државен суверенитет, бидејќи еднаш интегрирана во Унијата државата отстапува дел од својот суверенитет на една супранационална организација, која има елементи не само на меѓународна организација, туку и на специфичен политички систем. Чинот, или поточно процесот на интеграција на една земја во рамките на ЕУ е условен со исполнување на одредени предуслови, односно исполнување критериуми, но и адаптација на сопствениот државен систем на новиот политички ентитет. Зголемувањето на бројот на земји членки од нејзиното основање во 50-те години на минатиот век, односно од шест држави на денешните 28 членки било предодредено примарно од подготвеноста да се прифатат заедничките принципи и вредности, а од 1993 година и со исполнување на експлицитни критериуми познати како Копенхагенски критериуми. Нивното исполнување во

¹ Билјана Ванковска, *Меѓународна безбедност – критички осврт*, (Скопје: Филозофски факултет, 2011), 143-145.

предпристапната фаза, како и имплементацијата на правните регулативи во националното право, па до финалната фаза на стекнување полноправно членство доведува нужно до потреба од прифаќање на фактот дека мора да дојде до одредено редефинирање на државниот суверенитет, во некои области повеќе, во други помалку. ЕУ како меѓународен актер со растечко влијание добива на значење бидејќи не претставуваат само рамка за соработка помеѓу европските држави, туку и ентитет во чии рамки државите остваруваат функции и реализираат интереси кои самостојно не би можеле да ги реализираат.

Во современиот свет меѓународните организации, вклучително и ЕУ, дејствуваат многу често во постконфликтни зони како набљудувачи или организатори на сите аспекти на живот. Меѓутоа, нивната еволуција била сосема поинаква и наметната од развојот на глобализацијата и поврзувањето на државите ширум светот, како и нивната комуникација, не само во време на војна, туку уште повеќе во време на мир. Крајот на Втората светска војна доведе до одредено редефинирање на Вестфалскиот меѓународен поредок (воспоставен од 1648 год.), а кој беше пресуден во формирањето на модерната држава и нејзината суверена моќ на сметка на другите политички форми. Оттогаш, сувереноста стана синоним за врвен политички авторитет врз одредена територија и попул.ација. Територијалноста значи дека постои право на ексклузивен политички авторитет на географски дефиниран простор, што е друго име за внатрешната димензија на суверенитетот. Таквиот ентитет располага со автономија, под што се подразбира дека ниеден надворешен фактор или друга држава нема власт во границите на државата². Потребата од одржлив и постојан мир ја наметна потребата за форма на соработка која ќе овозможи интересите на државите да се насочат кон соработка и трговија, што во крајна инстанца ќе спречи понатамошни конфликти.

Европската унија е формирана со цел да стави крај на честите и крвави војни меѓу европските соседи, кои кулминираа во Втората светска војна. Од 1950 година, Европската заедница за јаглен и челик започнува да ги обединува европските земји на економски, а подоцна и на политички план, со цел да обезбеди траен мир. Шесте

² Stefan D. Krasner, *Compromising Westphalia*, International Security Vol. 20 (Cambridge: Published by: The MIT Press, 1995), 115-116.

основачки земји Белгија, Франција, Германија, Италија, Луксембург и Холандија³ се потписници на Парискиот договор со кој е формирана ЕЗЈЧ на 18.04.1951 година, а преку подоцнежните основачки договори од Рим, Мастрихт, Амстердам, Ница и Лисабон, до денес вкупно 28 земји станаа полноправни членки на ЕУ (во моментот, всушност, една држава е на патот кон раздружување од Унијата што е сосема ново историско искуство).

Суверенитетот, сфатен како целосен, народен, ограничен или споделен суверенитет, покажува дека станува збор за концепт кој се јавува низ најразлични форми и содржини. Сепак, она што се случува во рамките на процесот на асоцирање или внатрешно дејствување во Унијата е уникатен феномен, кој заслужува посебно внимание. Институциите на ЕУ, како што се Советот на ЕУ, Европскиот совет, Парламентот, Комисијата, Судот на правдата, Европската централна банка и другите институции се вклучени, на еден или друг начин, во управување со проблематика која ги засега државите од аспект на безбедноста, правото, трговијата и економијата, како и човековите права и благосостојба, создавајќи свет кој гради приоритети и цели кои ги надминуваат националните интереси и грижи. Односот помеѓу ЕУ интеграциите и државниот суверенитет станува се позначителен во меѓународните односи, а неговото значење стана уште поактуелно со истапувањето на Велика Британија од Европската Унија, европската должничка криза, бегалската криза и притисокот на дел од земјите членки за напуштање на Шенген спогодбата.

Парадигмата или изборот со кој се соочуваат државите кандидати и членки на ЕУ, не се поставува дали тие ќе располагаат целосно со традиционално дефинираниот државен суверенитет, туку во колкава мера тие мораат да го отстапат нивниот државен суверенитет кон европските институции за исполнување на заеднички користи како во фаза на подготовката или кандидатскиот статус, така и во состојба на полноправна членка. Според неореалистите, државниот суверенитет е главен атрибут на еден независен државен систем. Тие го гледаат суверенитет како апсолутен принцип кој им овозможува на државите создавање на свои внатрешни и

³ “About-Eu:History 1945-1959”, EU official website, last published 09.05.2017, https://europa.eu/european-union/about-eu/history/1945-1959_en.

надворешни политики кои би придонеле пред се за нивно опстојување во анархичниот систем, но исто така и за зголемување на сопствените капацитети и моќи. Според неореалистите, најмоќните актери во глобалната политика се држави со дефинирани граници во кои тие имаат целосна контрола на своите внатрешни и надворешни политики. Но, од друга страна, неолиберализмот има сосема спротивно гледиште кон односот на меѓународните организации и суверенитетот. Пред се, неолиберализмот не гледа на државата како единствен моќен актер во арената на глобалната политика, туку ги вклучува и самите меѓународни организации како важни актери во арената на меѓународните односи. За нивното значење во современиот свет говори и порастот на вкупниот број на меѓународните организации во светот. Речиси нема глобално прашање за кое не е формирана меѓународна организација која нуди платформа за негова разрешница.

ЕУ преку нејзиниот систем на управување и институции за носење на одлуки е длабоко инволвирана и во внатрешната политика на стабилните и суверените држави и тоа во политики кои традиционално биле исклучиво во доменот на самата држава, како што е пишување на закони, уставни, судски и воени платформи. Но, и покрај овој факт, државите доброволно се решаваат да пристапат и станат дел од ЕУ. Со самото пристапување во ЕУ, државите се подготвени на своја рака да жртвуваат дел од својот внатрешен и надворешен суверенитет и покрај неговото круцијално значење за опстанокот и просперитетот на самата држава.

1.2 Истражувачки прашања

Во рамки на ова истражување ќе се направи обид да се одговори на неколку клучни истражувачки прашања, од кои ги издвојуваме следните:

- Што е државен суверенитет во 21 век и колку концептот ја менува својата суштина во услови на глобализација?
- Што значи државен суверенитет во рамки на регионална политичка интеграција како што е Европската унија?
- Дали пристапувањето во ЕУ доведува до загрозување на државниот суверенитет?

- Во кои политики на Унијата доаѓа до најголемо отстапување на државниот суверенитет на државите-членки?
- Каква е надлежноста на клучните институции во дадените области во кои доаѓа до пренесување на суверенитетот, но и во оние (како надворешната и безбедносната политика) каде тоа е во многу помал степен?
- Дали во предпристапна фаза во насока на зачленување во ЕУ се прават најголемите отстапки во поглед на државниот суверенитет?
- Кои се причините поради кои државите се подготвени да жртвуваат дел од својот суверенитет со цел да пристапат во Европската унија?
- Зошто помоќните држави делегирале дел од својот суверенитет на ЕУ со цел да станат членка на Унијата?
- Зошто понемоќните држави се спремни да делегираат дел од својот суверенитет на ЕУ со цел пристапување во истата?
- Дали државите членки наметнуваат дополнителни услови надвор од Копенхашките критериуми кон земјите со кандидатски статус?

1.3 Цели и задачи на истражувањето

Научната цел на ова истражување е проширување на знаењето во областа на меѓународните односи, во делот на дејствувањето на меѓународните организации, или конкретно ЕУ, а во контекст на рedefинирањето на државниот суверенитет. Интеракциите во светската политика, но и потребите на државите и регионално да се дел од поголемо семејство на вредности како ЕУ, која со своите политики и одлуки се стреми да го гарантираат нивниот опстанок, раст и развој на демократските вредности, придонесуваат се поголем број на земји од европскиот континент да се стремат кон исполнување на критериумите, но и дополнителните услови и потреба за отстапувања поврзани од државниот суверенитет се со цел за нивна интеграција. Преку членството во ЕУ се наметнува потребата од суштинско проучување и ставање на проверка на реалните добивки, но и загуби за кои различни ставови имаат

поддржувачите на националните гледишта на државите наспроти федералистите, за одрекување на дел од сопствениот суверенитет со цел полноправно членство во ЕУ.

Државниот суверенитет од неговото настанување до денешната реалност или потреба од споделен суверенитет е постојана тема на дебата помеѓу земјите кандидати, но и на земјите членки. Имено, кризите со кои се соочува ЕУ како бегалската криза ја постави повторно потребата за редефинирање на ограничувањата или предностите која ги носи безграничниот простор на земјите членки во рамките на ЕУ. Договорите од Рим 1957, Мастрих 1992 и Лисабон 2007 секако дека се столбови на ЕУ која преку своите институции ги спроведува заедничката надворешна и безбедносна политика, како и прашањата од областа на правото и домашните прашања, па се до заедничката монетарна унија и политика. Но, сепак сме сведоци на постојани кризи кои наметнуваат континуирана потреба од редефинирање и во многу аспекти истакнување на државниот интерес и неговиот суверенитет наспроти федералниот интерес.

Вредноста на државниот суверенитет и политиките поврзани со истиот на внатрешен и надворешен план ставени во корелација со вредноста од членство на државата во ЕУ, треба да даде одговор во однос на избор на соодветни политики кои политичките актери во една држава ги носат раководејќи и управувајќи ја истата. ЕУ која е составена од супранационални и меѓувладини елементи ја задржува нејзината основна цел и потреба од нејзино формирање, но задолжувањата и побарувањата насочени кон земјите членки и земјите кандидати бележат значителни измени со текот на годините, што секако задира во потребата од изучување на нивното влијание кон државниот суверенитет.

1.4 Дефинирање на предметот на истражување

Практиката која досега го потврди влијанието на интегрирањето во Унијата врз државниот суверенитет на нејзините членки го наметнува императивот за продлабочување на научниот интерес за проучување на овој процес како и импликациите кои што произлегуваат од него. Мерките како дел од заедничките

договори кои ги реализира ЕУ преку своите институции секогаш мора да бидат предмет на дополнително разгледување поради фактот дека истите не смеат да бидат пошироки од нивните основни потреби зацртани како дел од основачките договори.

Предмет на истражување на оваа магистерска теза е поврзаноста на државниот суверенитет и европските интеграции. Притоа, правиме разлика на процесот кој се одвива внатре, во Унијата и помеѓу нејзините институции и државите-членки, и процесот кој е само претходница за идно членство, а што најчесто се нарекува политика на условување.

Во функција на операционализација на предметот на истражување, во продолжение ќе бидат накратко дефинирани клучните концепти и термини со кои оперира ова истражување.

Државата е најважниот актер на меѓународниот поредок. Од системска гледна точка, државите преку нивните аранжмани и односи ги формираат основните карактеристики на меѓународниот систем. Во исто време, државата претставува политичка институција за која е својствена “Територија со утврдена популација, суверена влада и независност од друга држава”⁴. Најчесто, а во врска со Конвенцијата за правата и должностите на државите од Монтевидео - овие карактеристики се надополнети со можноста на владата да одржува формални дипломатски односи со други држави, т.е. да обезбеди признавање од други држави.

”Суверенитетот според современо јавно меѓународно право го означува основниот меѓународно правен статус на државата која не е предмет, во рамки на нејзината територијална јурисдикција на државна, извршна, законодавна или судска надлежност на друга држава или на друго право освен на јавното меѓународно право.”⁵

Европската унија претставува економска и политичка унија меѓу 28 европски земји. Основата на ЕУ е создадена после Втората светска војна. Првите чекори беа со цел поттикнување на економската соработка: идејата е, земјите што тргуваат меѓусебно да станат економски меѓусебно зависни, се со цел да избегнат конфликт.

⁴ Anthonz Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, (New York: Cambridge University Press, 2013), 47.

⁵ Helmut Steinberger, Sovereignty in R. Bernhardt (ed.) *Encyclopedia of public international law*, Vol. IV, (Amsterdam: North Holland, 2000), 511 -512.

Од Европската заедница за јаглен и челик следуваше развој кој доведе до формирање на Европската економска заедница во 1958 година со примарна цел кон зголемување на економската соработка помеѓу шест земји: Белгија, Германија, Франција, Италија, Луксембург и Холандија. Оттогаш, се придружија уште 22 земји (Велика Британија го започна процесот за напуштање на ЕУ), што создаде огромен единствен пазар (познат и како „внатрешен“ пазар) кој продолжува да се развива кон својот целосен потенцијал.⁶ Европската унија е делумно меѓувладина организација а делумно политички систем. Овие два елементи постојат во Европската унија, на Советот на министри се гледа како меѓувладина организација каде се претставуваат интереси на државите членки, додека Европската комисија, Парламентот и Судот ги одлучуваат нејзините супранационални елементи. Токму во ова гледиште е и основата кон разликите во однос на интересот на државата и нејзиниот суверенитет во споредба со интересот на Унијата, од таму не е повеќе можно да се опстане како традиционално дефиниран државен суверенитет и примената на користење на апсолутната самостојност и моќ.

Копенхашките критериуми како услови за пристапување беа дефинирани во 1993 година од страна на Европскиот совет на шефови на држави и влади во Копенхаген, со формулација на три услови кои мора да ги исполнат сите држави кои сакаат да влезат во ЕУ. Во нив спаѓаат, политичките критериуми (институционална стабилност, демократски и уставен поредок, почитување на човековите права и почитување и заштита на малцинствата), економските критериуми (функционална пазарна економија и можност да издржи конкурентен притисок во рамките на единствениот пазар на ЕУ) и критериумот за законодавство на ЕУ (способност за прифаќање на обврските и целите на членството во ЕУ, односно за усвојување на правниот систем на Заедницата, „законодавството на ЕУ“).⁷

⁶ “EU What It Is” European Commission official website, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019, <http://publications.europa.eu/webpub/com/eu-what-it-is/en>.

⁷ “Kopenhagen Kriterien“, Bundesregierung Presse- und Informationsamt access sept. 2019, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/kopenhagener-kriterien-616328>.

1.5 Хипотетичка рамка на истражувањето

Генералната хипотеза на ова истражување гласи:

Државите кандидатки низ процесот на интеграција доброволно се откажуваат од дел од сопствениот суверенитет за да стекнат статус на полноправен член и можност да ги користат придобивките од членството, но, и да повратат дел од пренесениот суверенитет преку користење на правото на вето.

Од генералната хипотеза произлегуваат следните посебни хипотези кои ова истражување ќе се обиде да ги потврди:

- Предусловите за влез во ЕУ се и ограничувачки фактор кој влијае на суверенитетот на државата кандидат за влез во меѓународната организација.
- Земјите членки се спремни да делегираат или споделат дел од својот суверенитет на ЕУ со цел да ги унапредат своите национални интереси преку структурата на самата организација.
- Земјите со кандидатски статус се спремни да делегираат дел од својот суверенитет на ЕУ со цел да се здобијат со поголемо влијание во арената на глобалната политика, но исто така и поради формирање на блокови кои би им помогнале во промоција и заштита на националните интереси.
- Во рамките на супранационалните и меѓувладини елементи кои ги поседува ЕУ и нејзиниот начин на функционирање станува невозможно зачувување и практична примена на традиционалниот суверенитет.
- Земјите со полноправно членство ја користат позицијата во однос на отворени прашања, кои навлегуваат во државниот суверенитет на земјите кои се во процес на зачленување или се со кандидатски статус.
- Суверенитетот на државите членки не е сосема предаден/отстапен на Унијата, односно во различните домени на нејзините политики, а истиот може и целосно да се поврати во случај на напуштање на Унијата согласно одредбите на Лисабонскиот договор.

1.6 Истражувачки варијабли

Независни варијабли

- Процес на интегрирање во Унијата
- Политика на условување
- Критериуми за остварување на полно правно членство на земјите кандидати.

Зависни варијабли

- Суверенитетот на државата која се наоѓа во интегративен процес
- Полноправно членство во ЕУ и придобивки кои се остваруваат со полноправно членство.

Преку анализа на релевантни официјални документи, извештаи на ЕУ институции, научни истражувања, искуства од интегративни процеси на земји кои стекнале членство и други материјали во врска со разгледаното прашање ќе дојдеме до *индикатори* во врска со состојбата во државите кои доброволно отстапуваат дел од сопствениот суверенитет при пристапувањето во ЕУ.

- Податоци во врска со отстапувањата на дел од суверенитетот кај земјите кандидати во однос на нивната територијална и функционална јуридикција.
- Податоци во врска со остварувањето на полноправно членство и можностите за користење на придобивките од членството како економски, политички и безбедносни, вклучително и обиди за повратување на дел од пренесениот суверенитет.

1.7 Методолошка рамка на истражувањето

Во ова истражување ќе се применат соодветни научно-методолошки пристапи со комбинирање на повеќе истражувачки методи со цел да се приберат, анализираат и интерпретираат податоци со цел да се добие систематизирана научна целина која може да даде одговор на истражувачките прашања, но во исто време и да ја збогати

литературата на меѓународните односи од областа на ЕУ интеграции и нивното влијание врз државниот суверенитет. Истражувањето ќе се базира на квалитативна анализа на релевантни теориски извори. Како основна методолошка постапка за прибирање на податоци ќе се користат анализа на книги, публикации, извештаи и статистички показатели. Од друга страна, како методолошки постапки за анализа и интерпретација на податоците, ќе се користат индуктивно-дедуктивниот метод, аналитичко-синтетичкиот метод, како и компаративниот метод на анализа. Во однос на анализата на прибраните податоци, ова истражување повторно ќе се наврати на анализа на содржина на извештаи и изјави на релевантни политички и институционални актери.

Во посебен дел на истражувањето ќе биде употребена студија на случај, односно ќе бидат употребени следните примери: а) елаборирање на пример при кој земја со кандидатски статус мора да се одрекне конкретно од дел од државниот суверенитет или теориторија како предуслов за полноправно членство, случај Пиранскиот залив и спор помеѓу земја членка Р. Словенија и земја во тоа време кандидат Р. Хрватска; и б) елаборирање на пример на земја членка која спроведува примена на посебни мерки поради факт на одлука на ЕУ во однос на Шенген зона, со што се нарушува државниот суверенитет во однос на правата кон државната територија или внатрешен суверенитет. Случај бегалска криза и одлуките Австрија и Унгарија за дополнителни контроли на своите граници.

Ваквиот методолошки пристап ќе ни овозможи истражување и контекстуализирање на еден конкретен пример од земја-членка на Европската унија, во која токму државниот суверенитет кој се дефинира како неменлива категорија станува зависна и менлива варијабла. Избраните случаи и студиите на случај, по правило, повикуваат на преиспитување на одредени теориски претпоставки. Овој метод ќе помогне во експликација на јазот меѓу нормативното и стварното кога треба да се укаже на менливоста на концептот на државен суверенитет при интеграцијата во ЕУ.

2. Суверенитет

Кој одлучува и во чие име? Дали истиот може да одговори на прашањето: кому му припаѓа државата, каква е улогата на суверенитетот за опстанокот на државата? Сите овие прашања, но и суверенитет како термин го среќаваме многу често, некогаш како форма за да се оправда интервенција или одредена заштита, друг пат како основ за практикување на власт над територија, но и во првиот и во вториот случај суверенитетот претставува поширок концепт од правота на заштита или власт на територија. Терминот суверенитет истовремено создава контрадикторност во неговото разбирање но и простор или основа на која се повикуваат страните кои се засегнати во бранење на демократските процеси но и мотив за превземање на воени дејства како реакција на загрозеност на домашната територија како од внатрешни така и од надворешни фактори. Во литературата може да се сретне и терминот самоопределување како концепт на суверенитет, но истиот е помалку прецизен термин. Суверенитетот и неговата поврзаност со територијална држава како модерен концепт го среќаваме уште во 16 ти век. Тој се однесувал на правната основа на елементарниот политички факт од тоа време или појавата на централизирана сила која го практикува своето законодавство и авторитет на принуда во рамките на одредена територија. Оваа форма на моќ била карактеристична за апсолутниот монарх, кој бил супериорен во однос на другите сили кои постоеле на дадената територија.⁸ Формите на моќ и власт над одредена територија еволуирале низ текот на времето, низ процесите на формалното владеење со одредена територија преку нејзина врховна власт, триесет годишната војна на европско тло доведе до мировниот договор од Вестфалија во 1648 година каде е признаена територијалната јурисдикција како и политика на немешање во рамките на туѓа територија и нејзините дефинирани граници. Сепак формата на признавање на власта која управува со географската територија мора да биде остварена како од внатре или граѓаните на одредената територија но истовремено и од другите држави.

⁸ Hans J. Morgenthau – *Politics among nations the struggle for power and peace* (NY: University of Michigan. Knopf publisher, 1948), 243.

Имајќи го горенаведеното во предвид нормално е да се прашаеме како се остварува суверенитетот, се среќаваат низ литературата бројни поделби и класификации како одговор на поставеното прашање. Римското право ги дава основите кои понатаму ги превзема меѓународното право во однос на видовите и поделбите на стекнување или остварување на суверинитет, иако постојат повеќе, би се задржал на поделбата на остварување на суверинитет на територија преку: населување, освојување, цесија, отстапување и преку природен процес⁹.

- *Населување како основа на стекнување на суверинитет*

Ако постои целосно ненаселена територија тогаш првиот ентитет кој ќе изврши населување на територија која нема никаква населеност остварува суверинитет над истата територија.

- *Стекнување на суверинитет преку освојување* преставува остварување на суверинитет преку освојување, овој тип е познат низ историјата преку комплетно поразување на едната страна или преку прифаќање на договор со кој се предава суверинитетот на другата страна или освојувачот.

Суверинитет преку отстапување се создава кога една држава и отстапува дел од територија на друга држава, преку времено во континуитет отстапена територија. Територијата зависно од волјата на двете држави може да биде повратена назад.

- *Суверинитет преку цесија*

Предавање на суверинитетот и трансфер на територија преку договор со кој се врши предавање на дел или целосната власт на друг автономен суверинитет.

- *Суверинитет преку креација или природен процес*

Суверинитет преку создавање на територија низ природни процеси и настани кој овозможуваат ново исцртување или пораст на територија како резултат на природна појава, менување на и обем на река, море или вулканска активност.

Од горе наведеното јасно се воочува врската на суверинитетот со територија која се стекнува низ формите кои накратко ги истакнавме, оттаму можеме да извлечеме

⁹ Eugene Kontorovich, Francesco Parisi, *Economic Analysis of International Law*, (Northampton: Edward Elgar Publishing, Inc, 2016), 78.

заклучок дека без територија не можеме да разгледуваме никакво постоење на суверинитет.

Според меѓународното право, суверинитетот се дефинира како: ”Суверинитетот според современо јавно меѓународно право го означува основниот меѓународно правен статус на државата која не е предмет, во рамки на нејзината територијална јурисдикција на државна, извршна, законодавна или судска надлежност на друга држава или на друго право освен на јавното меѓународно право.”¹⁰

Оваа дефиниција ни дава за право да гледаме на суверинитетот на државата како апсолутно право во рамките на ограничувањата на меѓународното право, да се управува со територијата или државата од страна на суверениот ентитет, со што се отфрла било какво мешање на поединец, група или држава во однос на домашни прашања. Токму, оваа појдовна основа врз која се гради принципот на суверинитет и правило на самостојно носење на одлуки и не мешање на надворешни фактори, во подоцнежниот дел на овој труд ќе биде ставен во корелација со интегративниот процес на една држава во Европската унија и потребата од редефинирање на почетната состојба на разбирање на модерниот концепт на суверинитет.

Формите во кои се користи терминот суверинитет, авторот Stephan D. Krasner во делото *Problematic Sovereignty* *Problematic Sovereignty: Contested Rules and Political Possibilities* ги истакнува следните четири вида: домашен суверинитет, суверинитет на меѓузависност, меѓународно правен суверинитет и вестфалиски суверинитет¹¹.

- *Домашен суверинитет*

Основата на поимот суверинитет потекнува од јавниот авторитет во рамките на државата и ефикасноста на авторитетот кој ја спроведува контролата во неа. Клучни составни делови на домашниот суверинитет претставуваат авторитетот и контролата.

¹⁰ Helmut Steinberger, Sovereignty in R. Bernhardt (ed.) *Encyclopedia of public international law*, Vol. IV, (Amsterdam: North Holland, 2000), 511 -512.

¹¹ Stephan D. Krasner, *Problematic Sovereignty: Contested Rules and Political Possibilities* (New York: Columbia University Press, 2001), 7-12.

Постојат дебати и разгледување на поголема или помала ефикасност во однос на еден авторитет и практикување на поделен авторитет на федерално и сојузно ниво.

- *Суверинитет на меѓузависност*

Вредности кои ги карактеризира движење надвор од својата територија претставуваат реален одраз на текот на светската глобализација. Движењето на капиталот, добрата, поединците, како и сите останати нешта кои мигрираат надвор од земјата на потекло. Во оваа форма на суверинитет не се гледа од аспект на авторитет туку од аспект на контрола и регулатива. Оваа форма на суверинитет навидум изгледа како помалку значајна или бенигна форма на суверинитет базиран главно на контрола, која нема врска со меѓународно признавање или меѓународно правниот статус, како и можноста да се отстрани надворешно влијание на друг авторитет или држава. Но, токму губењето на суверинитетот на меѓузависност може сериозно да го загрози концептот на самостојно носење на одлуки и негова замена со структура на супранационален авторитет кој надвор од контролата на домашниот суверинитет би вршеле подобра контрола. Ова е уште еден аргумент со кој ќе се соочиме во понатамошниот текст во однос на супранационалните институции на ЕУ и нивното влијани врз суверинитетот на една држава.

- *Меѓународно правен суверинитет*

Основата на овој суверинитет се базира на признавање на држави со автономија на територија и законодавност, со што се вклучува статусот на политичкиот ентитет во меѓународниот систем. Остварувањето на меѓународниот правен суверинитет овозможува стапување во договорен однос со други држави, дозвола за практикување и реализирање на сопствена дипломатска мрежа во други држави, како и признавање на судската власт.

Низ историјата се среќаваат и исклучоци на признавање на држави или организации кои во одреден историски момент биле колонии или пак не управувале со автономна територија.

Значајно е дека стекнувањето на меѓународно правниот статус е една од суштествените принципи во современиот свет.

- *Вестфалиски суверинитет*

Отфрлање на секое влијание на надворешен авторитет кој има за цел да влијае на територијата на државата. Оваа форма секако дека регулира обид за независност на домашниот суверинитет до влијание и потреби од други авторитети, држави или институции. Во денешниот глобализиран свет на влијание од меѓународен пазар, компании, финансиски институции па дури и држави, вестфалискиот суверинитет се води од носење на сопствените одлуки за сопствените потреби.

Од интерес на ова дело во оваа форма на суверинитет, го потенцираме концептот на доброволно одрекување на државите членки на европската унија кои по сопствена одлука се одрекуваат или го загрозуваат домашниот суверинитет преку формирање на супранационални институции како европската банка или европскиот суд што овозможува создавање на споделен суверинитет преку мнозинско гласање, но истовремено ја загрозува домашната автономност. Од оваа гледна точка можеме да заклучиме дека вестфалискиот суверинитет може да биде загрозен и кога меѓународно правниот суверинитет не е загрозен.

Со цел добивање на појасна слика за терминот и значењето на суверинитетот како и потребата од рedefинирање на истиот во контекст на ЕУ интеграции, во понатамошниот дел посебно ќе ги разгледаме државниот суверинитет и суверинитет на европската унија.

2.1 Државен суверинитет

Во дефинирањето на поимот држава постојат бројни обиди од голем број на истакнати автори, население, слобода и права на човекот во врска со територија се категории кои се среќаваат во најголем број од дефиниции. Во врска со ова дело ќе се задржиме на дефинирањето на Државата според меѓународното право кое поаѓа од конвенцијата одржана во 1933 во Монтевидео, Уругвај каде според Член 1 од договорот “Државата како дел од меѓународното право е потребно да ги поседува следните услови: 1. Постојано население, 2. Дефинирана територија, 3. Влада, 4.

Способност да остварува односи со други држави.”¹² Со оваа дефиниција меѓународното право не создава разлики на држави по однос на нивна религија, големина или каков политички систем применува, туку создава основа за еднаквост пред меѓународното право.

Во рамките на воведниот дел и дефинирањето на терминот суверенитет како и на некои од неговите форми ги забележавме категориите население, територија, признавање, овластување. Токму во составот и логиката на овие категории лежи и државниот суверенитет. Основата на потеклото на овие категории може да се сретнат низ историјата илјадници години наназад, како што можеме да сретнеме низ историските епохи империи и држави. Националната држава заедно со основите на нејзиниот суверенитет во меѓународниот систем повеќе автори ја поврзуваат со крајот на триесете години на војни кои владееле на европскиот континент од 1618 – 1648 година кој завршиле со Вестфалискиот мировен договор. Договорот кој четири години бил предмет на усогласување, овозможил намалување на влијанието на светата римска империја и основа за формирање на модерните држави водени од власт која практикува суверенитет на сопствена територија. Суверенитетот не бил непозната категорија и претходно но по Вестфалискиот мировен договор добил уште повеќе на значење, бидејќи државите од тоа време без разлика на нивната големина или право на избор на религија, морало да се почитува нивната независност како и нивниот суверенитет на нивната територија, од таму поаѓа и концептот на моја територија моја религија.

“Со Вестфалискиот мировен договор државите беа главна форма на уставен авторитет во Европа, додека нивната власт не гледаше сериозен ривал во Светата римска империја”¹³ со тоа Вестфалискиот мировен договор не само што го отфрлил влијанието на Светата римска империја, или било која друга форма на меѓународни актери, воспоставил нов меѓународен систем со држави кој бил основан на создавање и одржување на мир. Национална држава чии суверенитет е почитуван од останте

¹² “Montevideo Convention on the Rights and Duties of States”, International Law Students Association website, pg. 3, access 25 sept 2019, <https://www.ilsa.org/Jessup/Jessup15/Montevideo%20Convention.pdf>.

¹³ Daniel Phillipott, *Revolutions in Sovereignty: How ideas Shaped Modern International Relations* (New Jersey: Princeton University Press. 2001), 84.

држави во меѓународниот систем претставува слобода во имплементирање на сопствени одлуки на сопствена територија. Вестфалискиот мировен договор овозможил создавање на услови за формирање на независни држави кои функционираат како независни единици. Во делото политичка теорија и меѓународни односи на Чарлс Р. Беитис ги разгледува гледиштата на Хуго Гроциус, на кого во литературата се посочува како татко на меѓународното право и неговите укажувања дека во минатото, на границите не се гледало од аспект на реална пречка за неинтервенирање. Истовремено се објаснува концептот на неинтервенирање од страна на Гроциус не како апсолутност во односот на влијание однадвор туку како можност за влијание со цел отстранување на поголемо зло, или пример отстранување на тиранија. Токму овие пристапи не водат во филозофскиот пристап на неинтервенција која крајно има за цел создавање на политичка автономност.¹⁴ Токму зачувувањето на политичката автономност претставува гарант на суверинитетот на една автономна држава, посебно во текот на 21 век и процесите на глобализација и влијанието на сите учесници во меѓународните односи.

Во понатамошниот дел од ова дело суверинитетот ќе биде ставен во контекст на автономното носење на одлуки кои една влада ги смета за неопходни и од клучен интерес за државата во соодносот со интересите на Европската унија и одлуките кои се сметаат како потребата од споделен суверинитет. Во денешниот глобализиран свет не е само процесот на ЕУ интеграција единствен предизвикувач на државниот суверинитет и територијата на која припаѓа истиот, сведоци на модерните економски текови кои како потреба од дејност и спорови кои произлегуваат во рамки на некој трговски спор истите бараат интервенција од меѓународна арбитража кои иако е надвор од нивната територија сепак е задолжен за соодветни регулативи и спорови. Дали е еднаков суверинитетот меѓу големите земји и помалите земји, посоодветно е размислувањето за фактот до кој степен постои автономност на носење на самостојни одлуки во рамките на државата, но како и примерот за меѓународна арбитража со цел разрешување на стопански спорови со цел овозможување на функционалноста на економските процеси и државите со цел зачувување на

¹⁴ Чарлс Р. Беитис, *Политичка теорија и меѓународни односи* (Скопје: Просветно дело, 2009), 89.

сопствениот мир мораат да делигираат дел од сопствениот суверинитет на меѓународните организации или во нашиот предмет на интерес Европската унија која треба да го зачува суверинитетот на земјите членки како што и тие самите имаат за цел и интерес да го сочуваат суверинитетот на сопствената држава. Вкупните стремежи кон зачувување и почитување на државниот суверинитет се основите на стабилноста и мирот, секоја друга форма која наметнува непочитување на сопствените одлуки и суверинитет води кон немир и конфликт. Оскар Крејчи во своето дело Меѓународна политика¹⁵, коментирајќи го фактот дека Вестфалискиот мировен договор ги постави принципите во сооднос со државниот систем, со тоа државниот суверинитет станал предмет на меѓународни договори и легислативи, што не значи по автоматизам и демократија. Клучно од аспект на авторитет е поставувањето на концептите за внатрешен и надворешен суверинитет.

“Внатрешниот суверинитет се однесува како краен извор на легитимен авторитет внатре во државата како уставен концепт. Надворешен суверинитет на државата е функција на неговото признавање од страна на други земји, како легитимно поседување на права како што е правото од немешање на останати во сопствените внатрешни прашања и правото да не подлежи на меѓународни норми и одлуки за кои не е дадена согласност”¹⁶.

Внатрешниот суверинитет го разбираме како немање на рестрикција или ограничување на суверената власт од страна на повисока власт однадвор од територијата за која истата располага со целосниот интегритет како апсолутен администратор. Тоа подразбира овозможување на состојба во која државата самостојно ги носи, спроведува и контролира одлуките кои се однесуваат на нејзината територија и се во интерес на нејзиниот народ кој главно живее на нејзината територија. Внатрешниот суверинитет ја дава слободата во однос на носење на политички, економски, културни и други политики без да се дозволи мешање на било која страна во внатрешните прашање и одлуки на државата, истовремено и ниеден чинител на државата од внатре, како поединец или група

¹⁵ Oskar Krejčí, *International Politics Volume I: Global political system* (Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, 2006), 57.

¹⁶ KjellGoldmann, *Transforming the European Nation-State*, (London: Sage Publications, 2001), 63.

неможе да води сопствена надворешна политика. Одтаму произлегуваат дозволени и недозволени дејства против интересите на државата.

Според Хегел, внатрешниот и надворешниот суверинитет се во меѓузависен однос, бидејќи внатрешниот суверинитет бара признавање од други независни држави. Но такво признавање не е ниту дадено ниту може да биде земено за сигурно¹⁷. со што се укажува дека процесот на меѓусебно признавање помеѓу земјите не е едноставен процес.

Надворешен суверинитет ја означува еднаквоста на државата со другите држави, нејзиното право самостојно да спроведува сопствена надворешна политика во сооднос и линија на почитување на суверинитетот и надворешната политика на останатите земји. Меѓународните односи и меѓународната безбедност овозможува земјите по сопствена одлука да искажат аспирација да бидат дел и да членуваат во меѓународни организации и униии но и во безбедносни организации. Прерогативот на секоја држава е да ја обезбеди својата безбедност и својот опстанок, токму поради опасноста и безбедносните ризици тие ги определуваат своите примарни политики да бидат во линија на осигурување и намалување на безбедносните дилеми, а политиките од економски, социјален или културен аспект се поставуваат во втор ред.

2.2 ЕУ суверинитет

Поранешниот евро комесар Жан Клоде Јункер изјави дека: посилни сме кога сме заедно и кога националните држави спојуваат суверинитет таму каде што е потребно, тогаш се добива само поголема сила. Спојувањето на европските држави историски гледано сигурно не е пример за како преку мир и сојузи се гради унија, туку уште од битиките на благородниците за превласт и доминација на една територија, загрозувањето на домашната територија од надворешните непријатели, па се до двете светски војни е пример за спротиставеност и стремеж за превласт на своите над туѓите интереси. Но, грешките од минатото во голем дел беа и мотив

¹⁷ Robert E. Williams, *Hegel's Ethics of Recognition*, (LA: University of California Press, 1997), 335.

истите да не се повторат, токму поради тој факт и покрај големиот број на критики за Брисел и супранационалните институции кои со своите одлуки влијаат на домашните национални држави, сепак многумина гледаат на денешната Европска унија како унија која гарантира просперитет, стабилност и сигурност. И покрај спротиставените ставови на републиканци и унионисти, факт е дека многу малку се оние кои би можеле да ја оспорат автономноста на политиките на европската унија.

Европската унија претставува економска и политичка унија меѓу 28 европски земји. Основата на ЕУ е создадена после Втората светска војна. Првите чекори беа со цел поттикнување на економската соработка: идејата е, земјите што тргуваат меѓусебно да станат економски меѓусебно зависни, се со цел да избегнат конфликт. Од Европската заедница за јаглен и челик следуваше развој кој доведе до формирање на Европската економска заедница во 1958 година со примарна цел кон зголемување на економската соработка што создаде огромен единствен пазар (познат и како „внатрешен“ пазар) кој продолжува да се развива кон својот целосен потенцијал.¹⁸ Европската унија е делумно меѓувладина организација и делумно политички систем. Овие два елементи постојат во Европската унија, на Советот на министри се гледа како меѓувладина организација каде се претставуваат интереси на државите членки, додека Европската комисија, Парламентот и Судот ги одликуваат нејзините супранационални елементи. Токму во ова гледиште е и основата кон разликите во однос на интересот на државата и нејзиниот суверенитет во споредба со интересот на Унијата, од таму не е повеќе можно да се опстане како традиционално дефиниран државен суверенитет и примената на користење на апсолутната самостојност и моќ.

Теоретичарите за развојот и градењето на европската солидираност, традиционално се посветени на градење на вредностите кои допринесуваат кон заеднички правен поредок како и европска солидираност. Од оваа перспектива, не можеме да гледаме на европски суверинитет ако со национални решенија се врши деградација на институциите на ЕУ како и нејзиниот правно политички поредокот. Крајот на дваесетиот век наметна потреба од преиспитување на класичниот термин суверинитет, кој го класифициравме во претходниот дел уште во шеснаесетиот век,

¹⁸ “EU-What-It-Is”, European Union Official website of the EC, Luxembourg: Publications Office of the, access 26 sept 2019, <http://publications.europa.eu/webpub/com/eu-what-it-is/en/>.

денес и кога зборуваме за федерален систем, а посебно за европската унија и нејзините супранационални тела, најчесто ги среќаваме термините “повлечен суверинитет”, “делови на суверинитет” или “споделен суверинитет”¹⁹, последниот во контекст на ЕУ го среќаваме најчесто, токму затоа ќе го дефинираме пошироко како:

Споделен суверинитет (Shared Sovereignty) вклучува ангажирање на надворешни актери во некои структури од домашната власт во определената држава на неопределено време. Вакви аранжмани добиваат на легитимитет преку потпишани договори од страна на националните власти. Националните актери го искористуваат својот меѓународно-правен суверинитет со цел да склучуваат договори со што би го загрозиле нивниот вестфалски суверинитет со цел јакнење на внатрешната позиција на моќ. Можноста за склучување во доброволни меѓународни договори би се зачувала како основен елемент на суверинитетот, додека во исто време ќе се предаде или отстапи друг основен елемент на суверинитетот како што е принципот на автономија.²⁰

На овој начин разгледан споделениот суверинитет ни ја одсликува реалната слика на денешницата во која процесите на глобализација значително навлегуваат во класичниот концепт на државите и нивниот суверинитет. Оттаму, поаѓа засилениот интерес на државите да бидет вклучени во вмрежување или учество во регионален актер како што преставува Европската унија, која пак во интерес на своите држави членки има интерес преку своите институции да биде посоодветен учесник во глобалната конкуренција, со цел да ги оствари своите политичко економски и безбедносни интереси. Токму во интерес на претходниот наратив на државите се поставува дилемта за суверинитетот, како што дефинираме и претходо според меѓународното право суверинитетот е јасно дефинирана категорија и истиот со своите особини дава разграничување на состојба на услови кои една држава ги има или не. Споделениот суверинитет е категорија која го надминува традиционалното сфаќање на суверинитетот но и основа за широк дискурс на ставови и мислења кои

¹⁹ Leslie Friedman Goldstein, *Constituting Federal Sovereignty: The EU on Comparative Context*, Baltimore: (The John Hopkins University Press, 2001), 5.

²⁰ Stephen D. Krasner, *The Hole in the Whole: Sovereignty, Shared Sovereignty, and International Law*, (Michigan: Journal of International Law. Vol.25, 2004), 1091.

укажуваат на потребата од рedefинирање на суверинитетот. Во литературата која ја опфаќа оваа проблематика како пример на судир на двата концепта многу често се укажува на примерот на одлуката на Германскиот Сојузен суд, кој го применува традиционалното гледиште за суверинитетот. Имено, при Лисабонската пресуда Германскиот Сојузен суд го изнесе видувањето според кое не постои споделување или поделба на суверенитет, туку Европската унија всушност е преставник и извршител на земјите членки. Германскиот Сојузен суд според неговата Мастриска доктрина и поимање на ЕУ, повторува дека државите остануваат самостојни и финално суверени. Според Германскиот Федерален суд Европската унија неможе да постои како суверинитет покрај своите земји членки. Трансформацијата на ЕУ во суверена држава може да се изведе само на терет на земјите членки како нивни наследник, но судот истакна дека таква трансформација не е возможна ниту по основ на примарното право на ЕУ ниту пак по основното право.²¹

Европскиот суд на правдата го истакнува принципот на примарност, според кој при настанување на конфликт помеѓу ЕУ и правото произлезено од националното право, потребно е во таков случај да се даде примат на европските норми и укажувања од страна на државите членки и нивниот авторитет.²² Принципот на примарност ја одредува подреденоста на домашните норми во однос на европските норми, што објаснува дека државниот авторитет треба да ги преферира европските норми. При спор или преклопување потребно е интерпретирање на домашните норми и закони во линија со правото на ЕУ. Навлегувањето на европското супранационално право во правниот систем на државите членки врши ерозија на класичното поимање на суверенитет или ако го класифицираме како вестфалиски поим за самостојност и суверенитет на една држава. Стремежот за зачувување на суверенитетот е секогаш оправдан бидејќи самата независност на државата не е гарант дека ќе биде запазен и суверенитетот на една држава, посебно може да повлечеме во делот на носење на одлуки и мерки на државниот авторитет во насока

²¹ “Lissabon-Urteil, Article 231”, German Federal Constitutional court judgment of 30 Juni 2009, <https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/EN/2009/bvg09-072.html>.

²² “Flaminio Costa v E.N.E.L.”, EUR Lex access to EU Law, , Judgment of the Court of 15 July 1964 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61964CJ0006> .

на остварување на државниот интерес. Европските супрнационлни институции не навлегуваат само во правниот ситем на државите членки туки и во многу други сегменти на функционалноста на една држава, секако дека суверенитетот во носење на економската и монетарна политика е уште еден битен сегмент кој навлегува во автономноста на носење одлуки од страна на земјите членки во европската унија.

Покрај европскиот суд на правдата, ќе го разгледаме и примерот со влијанието на супранационалната европска институција, Европска централна банка. Главната улога на Европска централна банка (ЕЦБ) преставува управувањето со заедничката европска валута или Еврото, која е официјална валута на 19 земји членки на Европската унија. Одржувањето на економскиот раст и отворање на нови работни места, првенствено преку одржување на стабилни цени во евро зоната.²³ Во делото на Robert Elgie и Steven Grigg, *French Politics: Debates and Controversies*²⁴ се разгледува примерот и влијанието на Европската монетарна унија врз домашната централна банка. Еден од суштинските услови за Европската монетарна унија преставува потребата да земјите членки на европската унија формираат сопствена независна централна банка, врз која што нема власта да врши никакво влијание. Француската влада од крајот на втората светска војна па се до 1994 ја користеше сопствената централна банка во зависност од сопствените интереси и цели. Формирањето на каматни стапки како и монетарна политика била под контрола на француската влада. Формирањето на Европската монетарна унија наметна француската влада да се откаже од своите влијанија врз сопствената централна банка. Европската централна банка од 1 јануари 1999г. ја превзема контролата на каматните стапки под сопствена власт. Образложениот пример неспорно укажува на фактот дека земјите членки со нивно целосно приклучување во Европската унија и Европската монетарна унија споделуваат или дозволуваат одземање на дел од сопствениот државниот суверенитет.

²³ "European Central Bank", EU official web, Last published 01/11/2019, https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-central-bank_en.

²⁴ By Robert Elgie, Steven Grigg, *French Politics: Debates and Controversies*, (New York: published by Routledge, 2000), 172.

3. ЕУ интеграции и проширување

Крајот на втората светска војна не донесе само радост и победа над страшните последици и пустош кој го предизвика војната низ Европа, туку и страв за иднината и можноста некогаш да се повторат воените агресии и страшни човечки судбини. Концептот на суверени земји и во тоа време поделбата на победници и поразени, мораше да биде заменет со визија за заедничка иднина и соработка. По втората светска војна и повторниот пораз на Германија од страна на победниците предводени од Британија и Франција, истите увидоа потреба да создадат начин за посигурно градење на иднина како нов баланс на сили, во која без војна ќе може да се врши соработка и размена на ресурсите кои значеа опстанок и развој. Многумина во говорот на поранешниот британски премиер Винстон Черчил (Winston Churchill) 1946 на Универзитетот во Цирих Швајцарија, го маркираат зачетокот кон идејата за градење на Европско семејство, кое ќе се развива слободно и во безбедна средина. “Ако се решиме да изградиме Соединети Европски држави или кое и да име го носи, ние мораме веднаш да започнеме со тоа²⁵” Растот на идејата за заедништво и концептот на унионистите разви низ Европа неформални групи кои се повеќе ја промовираа идејата за заедничка Европа.

На 17 март 1948 година во Брисел, беше потпишан Бриселскиот договор за Западноевропска унија, од страна на пет европски земји: Велика Британија, Франција, Белгија, Холандија и Луксембург. Договорот се однесувал за економска, социјална и културна соработка.

Во Хаг 1948 година во месецот мај, под притисок и желба за европско семејство бројни групи кои беа протагонисти на идеата за Европска унија, одржаа конгрес на кој присуствуваа бројни учесници од економијата, уметноста, политиката и други кои ја подржуваа унистичката идеја за Европско семејство. Нивен заклучок беше формирање на Европски Совет и бројни регулативи за економски, социјални и политички прашања. Дополнително било предвидено покрај пете земји од Бриселскиот договор во Советот на Европа да се вклучат и Данска, Шведска,

²⁵ Stefanie Schmahl / Marten Breuer, *The Council of Europe, Its Law and Policies* (Oxford: University Press, 2017), 6.

Норвешка, Исланд и Италија како и набргу потоа Грција, Турска, Западна Германија и Австрија. Земјите членки требале да ги почитуваат човечките права како и владеењето на правото. Уште од самиот почеток, организацијата на Договорот од Брисел и Советот на Европа развиле соработка, преку размена на материјали и документации како и учества на конференциите кои ги организирале истите.

Иако ова тело не профункционираше во неговата вонвременска идеја и концепт бидејќи никогаш не располагало со вистински авторитет, сепак е обележано како еден од најзначајните моменти и обиди за соработка на мултилатерално ниво на суверени земји од европско тло кои довеле до понатамошниот развој на идејата за Европското семејство да може да се развива во концептот на Европската унија.

Идејата за заедништво мора да биде поткрепена и од заедничка потреба, само тогаш логиката на соработка има основа за долгорочност. Децении на конфликти и војни помеѓу државите Франција и Германија, посебно како конкуренти во трката и потребата за јаглен, после втората светска војна и движењата за обединета Европа доведоа да се замени принципот на конфликт и победник и поразен, со принципот на соработка. Токму соработката во областа која претходно значеше зачувување суверинитетот на европските големи сили, во 1950 година изникна во основа за градење на соработка на европските земји во заедница за јаглен и челик но и почеток на евро интеграции.

Францускиот политичар и дипломат Жан Моне (Jean Monnet) иницираше идеја за економска соработка и формирање на супранационална заедница за јаглен и челик. Идејата прерасна во конкретен Шуманов план, именувана според тогашниот француски министер за надворешни работи Роберт Шуман (Robert Schuman) кој именуваниот план го изнесе како план за економска соработка кој ќе ги интегрира индустриите за јаглен и челик на Германија и Франција, со цел надгледување на индустријата која ја контролира воената индустрија како и развој на односите помеѓу двете држави. Шумановиот план беше преточен во формирање на Европската заедница за јаглен и челик ЕЗЈЧ, чие основање се потпиша во Париз 1951 год. од страна на Франција, Германија, Италија, Луксембург, Холандија и Белгија. “Шумановиот план во тоа време бил револуционирен, бидејќи го надминал суверинитетот на националните држави. Неговата идеја била преку супранационална

инстанца да се делува и спречи создавање на доминација од некоја европска држава на штета на другите држави ”.²⁶ Основата на Европската заедница за јаглен и челик ЕЗЈЧ, покрај економскиот интерес и безбедносниот интерес, можеме да заклучиме дека побарувала земјите да отстапат дел од нивниот суверините во носење на одлуки кои се однесувале на индустриите за јаглен и челик, кои како што образложивме биле од суштинско значење на развојот на воената индустрија во тоа време. **Со тоа, уште при самото формирање на Европската унија можеме да ја потврдиме посебната хипотеза дека, Земјите членки се спремни да делегираат или споделат дел од својот суверинитет на ЕУ со цел да ги унапредат своите национални интереси преку структурата на самата интеграција.** Во фазата на ЕЗЈЧ констатираме дека се однесува на зедничко надгледување и управување со ресурсите кои се есенцијални на воената индустрија, но подоцна со проширувањето ќе согледаме како порастот на моќност и придобивки за националните интереси се зголемуваат.

Супранационалниот коцепт на контрола и управување на Европската заедница за јаглен и челик бил преточен во формирање на четири институции кои имале за цел да го овозможат нејзиното функционирање. Формирани биле, Орган со висок авторитет составен од именувани девет независни лица, кои имале за цел да носат одлуки, даваат препораки како и да вршат контрола на производството и инвестициите во земјите членки, овој орган функционираше по основ на мнозинство на гласови. Суд на правдата, кој имал за цел да се произнесува по однос на одлуките кои биле носени од страна на Високиот орган.

Совет на министри и Собрание кое имало за цел да ги разгледува одлуките од Високиот орган но и со двотретинско мнозинство можело да врши промени во Советот на министри.

Иако овие институции формално не опстанале со децении и да може да се оцени или да се даде критика на нивното функционирање во однос на судир или надополнување на домашните интереси и политики кои земјите членки морале да ги имплементираат, сепак истите се земаат за основа или зачеток за формирање на

²⁶ Daniela Gronold, *Identity Matters*, (Münster: Waxmann Verlag, 2010), 97.

денешните институции како Европска комисија, Европскиот суд на правдата, Европскиот парламент и Советот на Европската унија.

Неуспехот на идејата за формирање или Европска одбранбена заедници потпишана во Мај 1952 година поради нејзиното нератификување во францускиот и Италијанскиот парламент. Но, и развојот на економијата но посебно индустријата со текот на годините неминовно довеле до замена на потребите и приоритетите во однос на енергетските извори и потреби, одтаму како главен извор за енергија не се гледало веќе на јагленот и челикот, туку приматот бил ставен кон нафтата и атомската енергија. Токму потребите и промените во развојот на економијата и енергетските извори ги натерало земјите членки на Европската заедница за јаглен и челик да се состанат во Месина 1955, состанокот кој првично се однесувал за именување на наследик на Жан Моне како претседател на високиот комитет, набргу се претворил во основа за подлабока економска соработка “изградба на обединета Европа преку изградба на заеднички институции, создавање на заеднички пазар и прогресивно хармонизирање на нивните социјалните политики”.²⁷

Договорите за формирање на Европска Економска Заедница (ЕЕЗ) и Европска Атомска Заедница беа потпишани во Рим 1957 година, а почнаа да функционираат една година подоцна во Јануари 1958 година, главно поради потребата од ратификација на истите во собранијата на земјите членки. Многумина денеска гледаат во формирањето на Европска Економска Заедница почеток на денешната Европска унија, како нејзин главен придонес се смета формирањето на заедничкиот пазар. Отворањето на земјите членки и нивниот суверинитет во однос на слободно движење на луѓе, пари и услуги, укинувањето на царините како заштитни мерки и формирање на надворешни царини, формирање на заеднички земјоделски политики, размена и транспортни политики, заедно со формирањето на Европската инвестициона банка и европскиот социјален фонд претставуваат сериозни придобивки за напредок и развој на земјите членки како надоместок на делумното откажување или предавање на суверинитетот во однос на политиките кои се во интерес на заедницата.

²⁷ John Mc Cormick, *European Union Politics* (London: Published by Palgrave Mc Millan. 2011), 80.

Избегнувањето на меѓусебното оданочување како и развојот на заедничка политика за агркултура овозможија значител економски раст во шеесетите години, што секако беше оправдување за продолжување на идејата од поголемо интегрирање на европските земји со цел користење на придобивките кои произлегуваа од заедниците кои постоеа во тоа време. Европската заедница за јаглен и чели, Европска Економска Заедница (ЕЕЗ) и Европска Атомска Заедница функционираа посебно се до 1965 година. Во Брисел на 8 април истата година беше потпишан договорот за спојување (Merger Treaty), кои по ратификација во националните собранијаво 1967 година овозможи спојување на трите заедници, Европската заедница за јаглен и чели, Европска Економска Заедница (ЕЕЗ) и Европска Атомска Заедница и формирање на Европска Заедница (ЕЗ), составена од единствени институции, заедничка Комисија, Суд, Совет и Парламент,²⁸ како и воспоставување на принципот заеднички буџет.

Иако Европската Заедница бележеше успеси во нејзиниот структурен развој, воспоставувањето на функционалност на нејзините институции, овозможувајќи сопствени средства и буџет, таа воспостави и нов легитимет на парламентот преку воведување на избори, сепак во шеесетите значајно беше ставена на тест функционалнооста на европската заедница поради кризата во 1966 година која се соочи со спротиставувањето на Франција во низа препораки на Комисијата, кои се однесуваа на заедничката аграрна политика. Основата на носење одлуки и преминот од едногласна согласност кон квалифицирано мнозинство на гласови, на крај резултираше со компромис од Луксембург.

“Во однос со потребното мнозинско гласање во Советот на Министри, компромисот од Луксембург договори, тамо каде има проблем за една или повеќе држави членки, Советото на министри ќе опстојува да изнајде решенија со кои сите ќе бидат во конфорна состојба”²⁹. Со овој компромис земјите членки во голем дел го имаат загарантирано зачувувањето на националните интереси, со тоа што е потврдено правото на нивно Вето кон оние законодавни предлози кои го нарушуваат

²⁸ Michael Burgess, *Federalism and the European Union: The Building of Europe 1950-2000*, (New York: Published by Routledge, 2000), 86.

²⁹ Jeremy Richardson, *European Union: Power and Policy-making* (New York published by Routledge, 2006), 40.

интересот или суверинитетот на земјите членки, одтаму тие се стремат да ги истакнат своите интереси и потреби самостојно или како група земји. Иако за многумина спориот процес на развој или застојотот на евро интеграции во голема мера се должи на носењето на комплексните одлуки од страна на Европската комисија, посебно по доснесувањето на Луксембуршкиот компромис. Сепак, 70 тите донесоа нова енергија и значаен напредок во европските интеграции, конечно по две блокирања од страна на Франција за членство на Обединетото кралство, тоа стана полноправен член на Европската заедница на 1 јануари 1972 година. На истиот датум заедно со Обединетото кралство, Данска и Ирска исто така оствари полноправно членство, со тоа од претходните шест земји членки, бројката порасна на девет земји членки на Европската заедница. Истата 1972 година во септември месец граѓаните на Норвешка одбија влез во Европската заедница. Следна држава која оствари полноправно членство во 1981 година беше Грција, која оствари полноправно членство шест години по аплицирањето. Со падот на режимот во Португалија 1974 година и Шпанија 1975 година тие аплицираа за прием во 1977 година а полноправно членство стекнаа во 1986 година.

Годината 1986 не е единствено значајна поради проширувањето со две нови членки туки и поради потпишувањето од сите девет земји членки на Единствениот европски акт (ЕЕА), кој стапи на сила во 1987 година и ги постави промените во:

- Проширување на надлежностите на заедницата, преку креација на голем внатрешен пазар (кој е комплементиран во 1993 година), како и нови овластувања во монетарната, економската, социјалната политика и соработката во надворешната политика.

- Промена и подобрување во носењето на одлуки во Советото на министри, преку замена на едногласноста со квалифицирано мнозинство во делот на заедничките царински тарифи, заедничкиот морски и воздушен сообраќај, услуги и движење на капитал. Со промените се овозможува и повикување на Советот кон гласање не само по предлог на претседателот туку и по предлог на Комисијата или преку можноста по основ на мнозинство на земји членки во советот.

- Подигнување на улогата на европскиот парламент, преку доделување на прашањата за проширување и членство во заедницата на парламентот. Како и овозможување на парламентот да биде вистински законодавец.

Порастот на земјите членки во европската заедница, замената на националното со федералниот интерес, растот на единствениот пазар во кој земјите членки иако свесни дека не одлучуваат единствено и самостојно по основ на сопствениот интерес на државата туку во линија и компромис со останатите членки, надополнето со паѓањето на Берлинскиот ѕид, даде силен мотив за понатамошна интеграција и ново дефинирање на улогата на државата на европско тло, во или надвор од европската заедница.

Договорот од Мастрихт од 1. Ноември 1993 година изврши промена на поранешните европски договори и ја создаде Европска Унија заснована на три столба. За договорот од Мастрихт ќе стане збор подетално во наредниот дел од овој труд.

Девеесетите носат понатамошна интеграција и вклучување на нови три држави членки, во 1995 година Шведска, Австрија и Финска стануваат полноправни членки.

Иако беше потпишан Шенгенскиот договор во селото Шенген во близина на Луксембург на 14 јуни 1985 година од Франција, Белгија, Западна Германија, Луксембург и Холандија, со што се воспоставија краткорочни мерки и долгорочни цели за постепено напуштање на граничните контроли на заедничките граници, истиот стапи на сила на 26 март 1995 година³⁰ Регулацијата и отстапувањето од регулација на внатрешните граници кои овозможуваа слободно движење на лица без контроли беше уште еден сериозен чекор кон напуштање на еден од основниот постулати на Вестфалискиот суверинитет. Одолговлекувањето на почетокот и примената слободно движење во Шенген зоната, како и вклучувањето на останатите земји членки во подоцнежниот период се должеше на потреба од имплементирање на компензаторни мерки и конвенции за имплементација кои ја регулираа Шенген зоната.

³⁰ Jean-Claude Piris, *The Lisbon Treaty* (Cambridge university press, 2010), 169.

Од проширувањето во 1995 година Европската унија се прошири уште три пати, најголемото проширување беше петото проширување на 01.мај 2004 година кога полноправни членки станаа Чешка Република, Кипар, Малта, Естонија, Латвија, Литванија, Унгарија, Полска, Малта, Словачка и Словенија.

Во наредното проширување Европската Унија на 01. Јануари 2007 година како полноправни членки ги прими Романија и Бугарија, додека во последното проширување во 01. Јули 2013 година како последен полноправен член во Европската Унија беше примена Хрватска. Хронолошки подредени главните договори во контекст на евро интеграциите и проширувањето се издвојуваат по следниот редослед кога тие се потпишани; Договорот за основање на заедницата за јаглен и челик 1951 г., Договорот од Рим 1957 г., Бриселскиот договор за спојување 1965 г., Единствениот европски акт 1986 г., Договорот од Мастрихт 1992 г., Договорот од Амстердам 1997 г., Договорот од Ница 2001 г. и Договорот од Лисабон 2007 г.³¹

Во однос на согледување на особеностите кои вршат директно влијание врз суверенитетот во контекст на ЕУ интеграциите, во ова дело посебно ќе ги разгледаме договорите од Рим, Мастрихт и Лисабон како истите влијаат кон интегративните процеси, корисностите и придобивките кои истите ги воведуваат за земјите членки и какво влијание имаат врз суверенитетот на државите членки.

3.1 Договори

3.1.1 Договорот од Рим 1957 година

Договорот настана во времето кога многумина не веруваа во идејата дека еден ден европските земји ќе уживаат големи придобивки од Унијата во која ќе членуваат. Ако предвестие за неуспех или најава за тоа што треба да следи после големиот неуспех или неприфаќањето на францускиот парламент во 1954 година на

³¹ “Treaties of the EU”, EU official website, last published 04.11.2019, https://europa.eu/european-union/law/treaties_en.

Европската безбедносна заедница навистина е зачудувачки со колкава посветеност и силна желба од страна на подржувачите на евроинтегративниот процес со одлуките кои произлегле од Договорот од Рим. Прогресот во евроинтегративните цели беше поткрепен со повикот на министрите за надворешни работи на земјите членки на Европската заедница за јаглен и челик на состанок кој беше закажан јуни 1955 година во Месина, Италија, каде со заедничка декларација беше предвидено интензивирање на соработката на земјите членки во нивно потесна интеграција преку:

- Градење на заеднички пазар.
- Заедница која со заеднички правила ќе ја регулира мирољубивата употребата на атомска енергија.

На состанокот во Месина е заклучено формирање на меѓувладин комитет со претставници на владите. Претседавач и задолжен за меѓувладин комитет бил именуван белгискиот политичар Паул Хенри Спаак, кој требал да изгради план за формирање на заеднички унија и заедница за атомска енергија. Градењето на супранационални институции и борбата за заштита на националните интереси најсликовито се раскажува преку настанот во кој претседавачот со главниот меѓувладин комитет Паул Хенри Спаак, решителен во своите намери како претседавач да го придвижи процесот кон унификација и изнаоѓање на заедничко решение во врска со разликите кои настанале во однос царините на банани во рамките на планираната Европска економска заедница, во моментите на блокада и неможност за усогласување на работната група околу разликите во сопствените интереси, запретил со став дека ако во рок од неколку часа не се изнајде решение, тој ќе повика и искочи на прес пред светот со изјава дека унијата на Европа пропадна поради неусогласеност за едно тропско овошје. Но главната порака која произлегла од градењето на заеднички став и надминувањето на сопствените интереси над федералниот интерес, преставувала “нам не ни е дозволено да ја попречиме поголемата цел или градењето на Европскиот ентитет”.³² Овој пристап ја отсликува решителноста за надминување на поделеноста која е основ за раѓање на конфликти и

³² Cruz, Montero, Closa, *European Integration from Rome to Berlin, 1957 – 2007*, (Brussel: pub. Peter Lang s.a.,2009), 18.

чекорење кон интеграции засновани на мир и безбедност како суштинска придобивка за европските земји. По долгите усогласувања и отстапки кон повисоката цел на интеграциите и со прифаќањето на извештајот на Спаарк од шесте земји членки на ЕЗЈЧ го потпишаа договорот на 27 март во Рим, со што беа формирани Европската економска заедница (ЕЕЗ) и Заедницата за атомска енергија (Еуроатом).

Со формирањето на Европската економска заедница (ЕЕЗ) фактички беше овозможено за земјите членки да ги користат придобивките кои произлегоа од именуваните договори како:

- Укинување на внатрешни царински давачки помеѓу земјите членки.
- Воспоставување на заеднички надворешни царински тарифи кон трети земји.
- Воведување на заеднички политики за земјоделие, транспорт и други сектори.
- Слободно движење на услуги, капитал и работна сила.
- Истакнување на потреби на земјите членки во насока на економски развој³³

Со цел исполнување на предвидените цели кон кои се стремеше ЕЕЗ беа изработени рокови и рамки за исполнување на активностите од страна на заедничките институции, така да беа формирани заеднички политики за транспорт, земјоделие и комерцијална политика.

Заедницата за атомска енергија (Еуроатом) требаше да одговори од растечките потреби за енергија и да ја намали зависноста за нафта од Истокот, со интензивен развој на сопствената атомска енергија. Со потпишувањето на договорот и формирањето на Еуроатом за земјите членки требаше да се обезбеди:

- Дисеминација на техничко знаење, преку промоција на развој и истражување на национално ниво.
- Примена на заеднички стандарди на безбедност и здравје.
- Олеснувања при инвестиции во дадената индустрија.
- Правично снабдување на руди и нуклеарни горива за сите корисници во заедницата.
- Супервизија на нуклеарни горива, со цел осигурување за нивна соодветна употреба.

³³ Roy H. Ginsberg, *Demystifying the European Union: The Enduring Logic of Regional Int.* (Plymouth UK: pub Rowman & Littlefield, 2007), 54.

- Право на сопственост на специјални материја за фисија.
- Овозможување на заеднички пазар за материјали, капитал и вработување во нулеарната индустрија.³⁴

Од изнесеното се воочува фактот дека за создавањето и функционалноста на Европската економска заедница како и Европската атомска заедница преку договорот од Рим 1957 година земјите членки морале да го здружат својот суверинитет кон формирање на федерален суверенитет со цел да овозможат рушење или укинување на ограничувањата кои се во основата на традиционалниот суверенитет, за формирање на заеднички пазар и слободно движење на капитал, труд, услуги и добра. Преку губењето на суверенитетот земјите членки во процесот на интегрирање оствариле одредени придобивки. Ако за големите земји кои имале помоќни армии и безбедноста не била ставена во прашање, тогаш помалите ја осигурувале својата безбедност, а сите заедно ги уживале придобивките во насока на економскиот раст и просперитет.

3.1.2 Договорот од Мастрихт 1992 година

Со овој договор беше постигната согласност на европско тло за формирање на монетарна и политичка унија. Договорот од Мастрихт кој го потпишаа министри за надворешни работи од 12 земји членки на 07 февруари 1992 година, е истотака познат и како договорот за Европска Унија, која овозможи уште поинтензива интеграција на земјите членки. Интеграцијата и спојувањето на суверинитетот на државите членки врз основа на што се темели заедницата врз основа на поставување на три столба како темели на концептот Европската унија:

Првиот супранационален столб: е составен од Европските заедници - Европската заедница за јаглен и челик Европската економска заедница и Евроатом.

Вториот столб: Заедничка надворешна и безбедносна политика.

Третиот столб: Соработка во областа на правда и внатрешни работи.³⁵

³⁴ Mark Gilbert, *Surpassing Realism: The Politics of European Integration since 1945*, (Oxford: Publishers Rowman & Littlefield, 2003), 69.

Сите три столба имаат суштинско значење но од аспект на градењето на супранационалните институции и нивното влијание врз суверинитетот на државите секако дека се издвојува првиот столб, во кои припаѓаат Европскиот парламент, Европската комисија и Европскиот суд на правдата. Воедно како суштинска промена преставува интегрирањето на Европските заедници во Европската унија и со тоа нивно унифицирање, а не дејствување засебно. Почетокот на 90-тите донесоа контрадикторност во однос на унификација и федерализација, со спојувањето на двете Германи, распадот на Југославија и секако крајот на комунизмот, но оправдани беа стравовите и несигурноста на европските граѓани од концепти кои треба да воведат дополнителна интеграција или излегување од комфортоот кои го носи суверинитетот на една држава. Уште од втората светска војна балансот на силите бил изедначен меѓу Франција и Германија, првата со нејзиното политичко влијание, а втората со својата економска моќ, обединувањето на Германија, би создало основа за раѓање на Европа која ќе биде донирана од Германија, одтаму постоеше и големата скепса во однос на независната европката стратегија.³⁶

Франција одржа референдум септември 1992 година со што со многу мала разлика од 51% за и 48,95 % против беше прифатен договорот од Мастрихт, првиот референдумот во Данска јуни 1992 година беше негативен со 50,7% против и 49,3 % за. По негативниот исход данскиот парламентаризираше став во однос на позиција за данската влада во кој беше содржан најбитниот аспект на кој се одвиваше дебата за трансфер на суверенитетот во ЕУ, “Данското не, опфати отфрлување на употреба на евро, не прифаќа замена на националното со европско државјанство, нема да учествува во развој на заедничка европска одбрана и не може да учествува во супранационална соработка во полето на правда и внатрешни прашања”³⁷ вториот референдум кој го одржа Данска во мај резултираше со поддршка од 56,8% за и 43,2 % против.

³⁵ Stephen Weatherill, *Cases and Materials on EU Law* (Oxford: Universiti Press, 2016), 9.

³⁶ Sam-Sang Jo, *European Myths: Resolving the Crises in the European Community/European Union* (Maryland: University Press of America, 2007), 143.

³⁷ R. Adler-Nissen, T. Gammeltoft-Hansen, *Sovereignty Games: Instrumentalizing State Sovereignty in Europe and Beyond*, (New York: Published Palgrave Macmillan, 2008), 85.

Норвешка го отфрли учеството со 52% против и 47,8% за под изговор дека го штити својот суверинитет. Со што интеграцијата и градењето на европската унија имаше уште многу препреки пред себе, посебно во делот на политиките и националниот интерес на државите членки и европската унија во целост. Норвешкото не и заштита на суверенитетот, преку референдумот беа одлука за заштита на стандардите кои државата ги ужива како, висок степен на остварена благосостојба, високи стандарди за животна средина и воглавно подршката на индустријата која се бави со рибарство.³⁸

Многумина во договорот од Мастрихт ја истакнуваат основата за градење на монетарната унија и создавањето на заедничката валута Евро, кое беше прифатен кон крајот на 90 тите или поточно јануари 1999 година. Договорот од Мастрихт во таа насока ја формираше Европската централна банка и системот на Централни банки во државите членки. Беше поставена рамката во која земјите членки мораа да исполнат одредени предуслови и ограничувања во однос на нивното учество во евро зоната како, ниво на годишна инфлација, висина на камтни стапки, курсни разлики и стапки на размена, ниво или висина на јавен долг кој го има државата.

Во делот на суверенитет секако дека елабориравме за значењето и фактичкото влијание врз домашниот суверенитет кое го има уредувањето на монетарната политика и каматните стапки од страна на европската централна банка врз домашниот авторитет и неговите интереси и политики, но земјите членки ги задржаа економските и даночни политики. Но можеби најзначајна придобивка која се понуди за граѓаните на земјите членки беше категоријата државјанство на ЕУ, со што на граѓаните им беше дозволено не само слободно движење низ земјите од Европската унија туки и право на менување на градовите на живеење. Тука се повторува уште еднаш потребата од преиспитување на критериумите територија и граѓани на кои секако се гледа како главни критериуми кон дефинирањето на државниот суверенитет, но и истовремено на значењето на суверенитетот во однос на нивото и стандардите кои државата ги остварила пред нејзината одлука да здружи или отстапи дел од својот суверенитет.

³⁸ Michael Newman, *Democracy, Sovereignty and the European Union* (London: published Hurst & Company, 1997), 3.

Иако вториот и третиот столб се карактеризираа како основ за поинтензивна меѓувладина соработка, соработката во заедничката надворешна и безбедносна политика како и во областа на правда и внатрешни работи истото беше воедно и доказ за решителноста за поголема соработка и взаемна интеграција на земјите членки. Покрај голем број на евроскептици и нивниот стремеж за отфрлање на идејата за унија на сметка на заштита на националната држава и нејзиниот суверенитет, сепак Европската унија со договорот од Мастрихт уште повеќе го наметна принципот на солидарност и соработка како пат кон заедништво во унијата.

3.1.3 Договорот од Лисабон

Европскиот интегративен процес како и создавањето на заеднички вредности се водат преку усогласување на бројни договори и здружување на националниот суверенитет во линија на регулирање и усогласување на националните политики. Оттаму договорот од Лисабон е уште е ден голем обид кон реформирање и развој на интегративните процеси во Европската унија. Како договор од страна на земјите членки на Европската унија е потпишан во декември 2007 година, а стапува на сила две години подоцна или во декември 2009 година. Патот до Лисабонскиот договор води преку обидот за формирање на договор за Устав на Европа или познат како Уставен договор, кој требаше да ги замени сите претходни договори. Уставниот договор не стапи во сила бидејќи не го помина референдумот во Франција и Данска.

Договорот од Лисабон е договор за функционалност на Европската унија, со што се напушта повеќе терминот заедница и истиот се заменува со терминот унија. Подобрување на функционалноста на Европската унија преку Лисабонскиот договор означува подобрување на постоечките принципи на работење како и воведување на нови заеднички и споделен принципи на остварување. Интегративниот процес и порастот на земјите членки во Европската унија на 27 земји членки, укажа и на бројни потреби во подобрување на уогата на унијата во делот на нејзиното функционирање, главно во делот на нејзината институционална функционалност. Со тоа Договорот од Лисабон не изврши директна замена на постоечките договори туки

изврши измена на договорите кои ја создаваа уставната основа на Европската унија, постоечките три столба на Европската унија се спојуваат во Европската унија со што Унијата остварува правна форма и како таква таа може да остварува договори со трети земји.

“Лисабонскиот договор ги класифицира во три категории надлежностите на ЕУ: Ексклузивни надлежности на унијата, споделени надлежности со земјите членки и комплементарни надлежности”³⁹ Од оваа поделба произлегува Европската унија поседува авторитет да донесува закони кои понатаму земјите членки треба да ги исполнат како одговорност, како таков ексклузивитет е применет во Европскиот суд на правдата, право од судска пракса. Во однос на споделените надлежности Лисабонскиот договор потврдува дека доколку унијата превзела одредени област, земјите членки имаат право да дејствуваат правно во истата област доколку притоа не се влезат во судир со Правото на Европската унија и нејзините принципи. Во делот на комплементарноста земјите членки може да иницираат измени кои се однесуваат на зголемени или намалени надлежност кои се доделени во претходна постапка на самата Унија.⁴⁰ Овие измени укажуваат на континуируваниот стремеж на унијата да изврши поголемо соединување на постоечките договори со нивно дополнување на нови принципи и правила. Во таа насока, Лисабонскиот договор ја истакнува решителноста во однос на демократската еднаквост, тој ја зголемува улогата и интеграцијата на своите граѓани каде нивните ставови и грижи во поглед дел треба да бидат слушнати како од страна на членовите на Европскиот парламент така и од Европскиот совет. Во членот 9 од договорот за европската унија се истакнува дека:”Во сите свои активности унијата ќе ги набљудува принципите на еднаквост на своите граѓани, кои ќе располагаат со еднаков третман од страна на институциите, телата, канцелариите и агенциите на европската унија”⁴¹. Во

³⁹ Sotirios Petrovas, *Parliamentary Democracy in the Lisbon Treaty: The Role of Parliamentary* (Florida: publisher Dissertation.com, 2011), 56.

⁴⁰ Great Britain: *Parliament: House of Lords: European Union Committee, The Treaty of Lisbon: an impact assessment*, 10th report of session 2007-08, Volume I: Report, Published by the Authority of the House of Lords, London 2008, pg.24.

⁴¹ Catherine Barnard, *The Substantive Law of the EU: The Four Freedoms*, (New York: Published Oxford University Press, 2019), 369.

договорните реформи се воведува можност преку така наречената Иницијатива на европските граѓани, да ја повикаат Европската комисија да предложи законска измена, доколку иницијативата успее да собере еден милион на потписи од граѓани кои се формираат како збир од најмалку една четвртина од земји членки.

Дополнително како важни дополненија или нови принципи и правила во Лисабонскиот договор, можеме да ги посочиме следните: Изборот на висок претставник на унијата за надворешни работи и безбедносна политика; Дипломатска политика на Европската унија, заснована на демократија и заштита на човековите права; Постапка која треба да се исполни при одлука на земја членка да ја напушти унијата; Воведувањето на новото квалификувано мнозинство како принцип на гласање; Заедничка енергетска политика и стратегија за глобално затоплување; Во однос на безбедноста се воведува клаузулата на солидарност, која при случај катастрофа или терористички напад, доколку земјата побара помош на истата треба да се одговори од останатите земји членки.

Во однос на институционалните промени кои ги засега донесувањето на договорот од Лисабон како позначајни промени би ја издвоил измената во изборот на претседател на европскиот совет со мандат од две ипол години, како замена на претходното ротирачко претседавателство, со цел подобра реализација на агендата на Европскиот совет.

Тука ќе дадеме кратко образложение на воведувањето на новото квалификувано мнозинство како принцип на гласање, ова правило кое се користеше во Советот на министри сега добива поголема примена или се применува во повеќе области на политики, а со цел разбирање на улогата на државата и нејзиниот авторитет во учеството и носењето на правилата и договорите кои и тие самите потоа мораат да ги почитуваат. Со квалификувано мнозинство како принцип на гласање се овозможува давање на значење на бројноста на населението на една земја членка, со што за исполнување на некој акт е потребно исполнување на 55% прифатеност од земјите членки или 75% прифатеност ако не е предложено од Европската комисија, но и истовремено треба да исполнува и најмалку 65% од бројката на вкупно население во Европската унија. На ова правило се надополнува и условот за избегнување на блокади од големите земји и правилото дека при блокада мора да

бидат вклучени минимум 4 земји кои ќе го блокираат донесувањето на актот, со минимум од 35% на населението во Европската унија, овој модел стапи во функција од 1.ноември 2014 година **Во овој дел ја потврдуваме посебната хипотеза како дел од главната хипотеза дека: Земјите со кандидатски статус се спремни да делегираат дел од својот суверенитет на ЕУ со цел да се здобијат со поголемо влијание во арената на глобалната политика, но исто така и поради формирање на блокови кои би им помогнале во промоција и заштита на националните интереси.**

Во однос на гласањето во кое не партиципираат сите земји членки, како пример ако се земе Евро зона или Шенген зона, тогаш како бројка за пресметка се зема бројот на учесници во договорот.⁴² Воведувањето на новото правило на гласање со квалифицирано мнозинство го става во противтежа аргументот на еднакво споделување или здружување на државниот суверенитет на земјите членки во Европската унија. Имено, отстапувањето на дел од суверенитетот во линија на заедничко носење на одлуки за иднината која ја засега унијата со своите членки не е еднаква во соодносот на интересите на малите средните и големите земји членки, бидејќи со новиот принцип на гласање големите земји се во надредена улога и статус. Дополнително со напуштање на принципот на едногласност од една страна е потребно со цел остварување на функционална оперативност на еден сложен систем составен од 27 земји членки каде се треба да се усогласуваат бројни неусогласувања, но од друга страна критичарите кои се залагаат за зачувување на суверенитет укажуваат дека едногласноста или правилото на вето од една земја е заштитник и гарант на суверенитет. Заедно со ставовите за заштита на формата на суверенитет често се вклучува и терминот субсидијарност, кој како општ принцип на правото на Европската унија се објаснува како социјална организација која верува дека социјалните и политичките прашања треба да се решаваат на најнепосредно ниво кое е за нив прикладно.

⁴² Conall Devaney and Eva-Maria Poptcheva, “Changed rules for qualified majority voting in the Council of the EU”, European Parliament official web, December 2014, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2014/545697/EPRS_ATA%282014%29545697_RE V1_EN.pdf.

Субсидијарноста како гаранција на вклученост на државите во носењето на одлуки е термин кој во голема мера се среќава кај опонентите на идејата за се поголеми ингеренции на Европската унија, со цел да не добива поголема улога или да излегува од улогата која и е доделена претходно со усогласените договори. Стравот од губењето на авторитет на земјите членки во Договорот од Лисабон се намалува преку зголемување и зајакнување на одредбите и вклученоста на националните парламенти во носењето на одлуки во Европската унија. Националните парламенти се гледаат како составен дел во механизмот и структурата за носење одлуки на Европската унија. Постојат два протокола кои се анексирани во Договорот од Лисабон со кои се гарантира принципот на субсидијарност⁴³:

Протоколот бр.1 ја охрабрува вклученоста на националните парламенти преку поголема поврзаност и побрза комуникација и размена на документација со Европскиот парламент. Протоколот бр.2 ја обврзува Европската комисија во своето делување да води грижа за регионалната и локална димензија на засегнати прашања како и да дава соодветни образложенија во која мера и начин е почитуван принципот на субсидијарност.

Со овие два протоколи Договорот од Лисабон го дефинира принципот на субсидијарност во потесна рамка за разлика од тоа како претходно и во претходни договори било укажано на истиот.

3.2 Копенхашки критериуми

Промените кој што се случија од политички аспект на европско тло при крајот на осумдесетите и почетокот на девесетите преку заменувањето на социјализмот со демократските вредности, создаде услови се повеќе земји да искажат интерес кон европските вредности создадени и применети во Европската унија. Интересот за европската интеграција стана суштински и примарен за земјите кои не беа земји

⁴³ “Subsidiarity”, Eur Lex – Access to European Law, access 23 Oktobar 2019, <https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/subsidiarity.html>.

членки на Европската унија. Со цел создавање на траекторија и видливост на чекорите и условите кои водат кон евроинтегративниот процес, на Европскиот совет кој беше одржан во Копнхаген во 1993 година беа поставени вредности кои беа поставени како услови за понатамошно зачленување на нови земји кои ќе искажат интерес за членство во Европската унијата.

“Европскиот совет денес се согласи дека придружните земји од Централна и Источна Европа кои сакаат ќе станат членки на Европската унија. Пристапувањето ќе се случи веднаш штом придружната земја е во можност да ги превземе обврските за членство преку задолжително исполнување на економските и политичките услови.”⁴⁴

Копенхашките критериуми дефинирани како основни критериуми кои земјите кандидати мораат да ги исполнат со цел да станат земја членка на Европската унија се групираат во: Политички критериуми, Економски критериуми и Критериуми за Административен и институционален капацитет. **Преку копенхашките критериуми укажуваме на посебната хипотеза како дел од генералната хипотеза на овој труд, имено: Предусловите за влез во ЕУ се и ограничувачки фактор кој влијае на суверинитетот на државата кандидат за влез во меѓународната организација или во нашиот случај Европската унија. Низ копенхашките критериуми се наметнува имплементирање во државата кандидат на услови и вредност кои се сметаат за неопходни, при што се влијае на домашниот авторитет истите да ги исполни и да биде вреднуван по успешното имплементирање на истите.**

Политички критериуми подразбира земјата кандидат да претставува земја во која се почитуваат и применуваат принципите на демократија, заштитата на човековите права, владеењето на правото како и почитувањето на правата на малцинствата. Демократија и нејзината примена, подразбира степен на развој на општествата или државите во кои граѓанините можат еднакво да учествуваат во вредностите кои се предмет и цел на исполнување на владата. Слободата на говорот, слободата на медиумите, фер и демократско право на избори треба да бидат тло и основа на која што се заснова легитимитетот на добиената власт и начин како треба

⁴⁴ “Conclusions of the Presidency - Copenhagen, June 21-22 1993”, pg. 13, European Council Council of the European Union official website, <https://www.consilium.europa.eu/media/21225/72921.pdf>.

истата да се практикува. Почитувањето на човековите права како универзално право наметнува почитување на стандарди кои веќе се издигнати во развиениот свет но и принципи врз кои се базира концептот на солидарност на самата Европска унија. Делот кој се однесува на почитување на владеењето на правото е напоменато од Европскиот совет, со укажување дека практикувањето на власт мора да биде заснована по основ на претходно дефиниран и напишан закон, кој во подоцнежна фаза на интеграција е потребно да биде прилагоден со европскиот.

Економски критериуми побаруваат земјите кандидати да применуваат функционална пазарна економија и капацитет за справување со конкуренција и пазарните сили во унијата. Овој критериум има за основ создавање на оддржлива макроекономска стабилност во државата кандидат, преку слобода во формирањето на цените, стабилен девизен курс, одржлив јавен долг во сооднос на бруто домашниот производ на државата како и слобода во однос на трговската размена. Земјите кои ја минуваа транзицијата од јавна во приватна сопственост, истата мора да е регулирана врз основа на правен функционален систем. “За учество на внатрешниот пазар на ЕУ државите кандидати мораат сопственото законодавство да го изедначат со законодавството на ЕУ, како и да воспостават институции кои ќе ги имплементираат и зајакнат правилата на внатрешен пазар.”⁴⁵ Пазарната конкуренција подразбира и отворена економија, во која нема значителни трговски бариери за влез и излез од пазарот. Економскиот критериум претставува и своевидна слика и на функционалната на останатите два критериума, поради непосредната поврзаност на економскиот критериум со нив.

Административен и институционален капацитет, претставува способност на земјата кандидат ефикасно да ги имплементира задолженијата како обврска кон полноправно членство во унијата. Интегративниот процес опфаќа мониторинг и изготвување на извештаи во однос на степенот на исполнителност и подготвеност на земјите кандидати, во линија со законодавството на Европската унија кое е поделено на 33 поглавја. Со текот на развојот и на Унијата преку измените и дополнувањата од

⁴⁵ “Operate under the requirements of the EU internal market” US International Trade Commission official web, Washington 2000, p.2, <https://www.usitc.gov/publications/ier/pub3276.pdf>.

страна на нејзините договори го проширува и го специфицира полето и опфатот кој треба да се исполни од страна на земјите кандидати. Поглавјата преставуваат своевидна рамката по која се оценува административниот и институционалниот капацитет на државите кандидати, секое поглавје дава оценка за моменталната состојба и евентуалната потребата од прогрес. Земјите кандидати мораат да ги издигнат своите административни и институционални капацитети се со цел создавање на структура за реализација на потребните задолженија.

Трите критериуми даваат содржински и суштински аспект на желбата и интересот на земјите кандидати за остварување на полноправно членство. Не само географската локација на суверената земја е одредница дека земја од европскиот континент може да аплицира за членство туку и стриктно предодредени услови или критериуми кои треба да бидат одредница за дали една земја е спремна и погодна за да и пристапи како полноправен член на Европската унија.

Копенхашките критериуми иако се главно создадени да го насочат соодветниот развој и правец на државите кандидати и нивното домашно владеење, тие сепак создаваат импликации врз суверинитетот на државите кои се во состојба да ги испорачаат или применат потребните укажувања и побарувања. Врз основа на своето законодавство Европската унија врши влијание врз државноста на останатите земји кои својата иднина ја гледаат во Европската унија. Промените кои навлегуваат како во внатрешните прашања на државите исто така навлегуваат и во нивните надворешни аспекти. Постапеноста да биде испорачано или да се извршат промените во насока на подобрена или унапредена држава не ја следи истовремено наградата од полноправно членство. Бројни се примерите на исполнување на аспекти и побарувања зададени од Европската унија, а стагнација во процесот на добивање датум или почеток на преговори па дури и наметнување на дополнителни критериуми како условување кон нешто што треба да е претходно дефинирано како соодветен пат. Во однос на суверинитетот и соодветното градење на државноста мора да се навратиме кон концептот на недозволивост на надворешен фактор да влијае на домашниот авторитет, токму влијанието и со цел подобрување на државност и креирање на траектори кон Евро интеграција врши еродирање на капацитетот и суверинитетот на домашната власт.

Доколку евроинтеграциите се прифатат како единствен и логичен пат за европските земји кои се надвор од Унијата, тогаш Европската унија може преку својата моќ која произлегува од немањето алтернатива за земјите кандидати да наметне несоодветно општествено однесување во етнички и политички поделени општества чија власт е под влијание на надворешен фактор при носење на внатрешни и надворешни одлуки . Ова укажува дека покрај добрите намери за создавање на функционални држави преку исполнување на Копенхашките критериумине со самото нарушување на суверинитетот и создавање на зависност на домашниот авторитет во насока на исполнување на она што е предодредено како услов, може во специфично општество да доведе до уназадување на други аспекти на несоодветен развој. Или поедноставено домашната власт остварува авторитет доколку истиот е во линија и одобрен од целите предодредени од надворешен фактор.

3.3 Политика на условување - пример: Словенија– Хрватска

Евроинтегративниот процес се покажа како сложен пат за одреден број на земји кои на патот кон полноправно членство низ годините не најдоа на исти улови и критериуми. Процесот на проширувања низ своите етапи создаде состојби на усложнување и дополнување со политики на условување од некои земји кои оствариле статус на полноправно членство кон земји кои сеуште биле или се во процес на преговори како земји кандидати. Дека исполнувањето на предодредените критериуми од Копенхаген донесени 1993 година, нема да бидат единствен услов и критериум туку рамка преку која се одредува правец на преговори, истовремено дополнет и со нови мерки и политики кои во најголем дел можеме да ги окарактеризираме како политики на условување.

Многумина ќе се сложат дека како пример за политика на условување на прво место може да се истакне спорот во врска со името наметнат од страна на Р. Грција во однос на својот северен сосед Р. Македонија, кој уште од осамостојувањето во 1991 година наметна блокирање и условување на развојот на државата поради неможноста истата да одговори на дополнителните барања од Р.Грција како услов за

отпочнување на европските интегративни процеси и отпочнување на официјалните преговори со ЕУ. Овој спор иако оствари своевидна развршница со потпишувањето на Преспанскиот договор и одлуката за преименување на Р. Македонија во Република Северна Македонија, ќе остане како симбол за цената и влијанието врз суверинитетот на една држава од страна на надворешно влијание и политика на условување, кое и покрај направената голема отстапка од едната земја и промена на нејзиното уставното име и универзално право на самоопределување сеуште не ја остварила својата цел, полноправно членство во Европската унија.

Во овој труд ќе се задржиме на друг пример на Политика на условување и ограничување на почетокот на преговори со Европската унија преку блокирање или поставување на Вето во однос на понатамошниот тек на преговори се додека земјата кандидат не ги задоволи барањата од страна на земјата членка во унијата. Уште од распаѓањето на СФР Југославија и стекнувањето на независност на поранешните југословенски републики 1991 година, Р. Хрватска и Р. Словенија се создаде проблемот на морското разграничување помеѓу нив. Овој проблем се наметна како дополнително условување или пречка на патот кон полноправно членство во Европската унија за Р. Хрватска бидејќи во декември 2008 година Р. Словенија како земја членка ги блокирала понатамошните преговори и отворањето на нови капитли во интегративните преговори со Р. Хрватска. Р. Словенија ги оспори географските карти и документацијата која беше приложена во процесот на преговори, со што наметнала предвремено предодредување на одлуки кои се однесуваат на нивниот постоечки граничен спор. Постојат генерално два аспекта врз кој се базира спорот помеѓу Р. Хрватска и Р. Словенија, а се однесува на нивната граница на море, како прво ограничување и статус на водите во рамките на граничниот залив на Пиран, како второ прашањето на Р. Словенија за излез на меѓународни води во Северен Јадран, со што би се избегнала состојбата Р. Словенија да биде ограничена од територијалните води на Р. Италија и Р. Хрватска.⁴⁶ Поставената блокада од страна на Р. Словенија наметна прекин или неможност од отворање на нови капитли во процесот на преговори, до моментот на блокада Р. Хрватска имаше отворено 22

⁴⁶ Mitja Grbec, *The Extension of Coastal State Jurisdiction in Enclosed or Semi-Enclosed* (NY: pub. Routledge, 2014). 168.

капитли, а веќе затворено 8. Иако реформскиот процес и превземените обврски Р. Хрватска ги исполнуваше со соодветно темпо, дополнителното условување од страна на Р. Словенија го замрзна целиот интегративен процес до негово решавање.

Пораншниот евро Комесар на ЕУ за проширување Оли Рен на Пленарна сесија на ЕП во Стразбур, 11 март 2009 година изјави: “Преговорите за пристапување со Хрватска сега се запрени заради прашањето на границата. Иако станува збор за билатерално прашање, тоа стана европски проблем. Затоа, Комисијата презеде иницијатива под претпоставка дека и двете страни ќе бидат сложни да ја прифатат, за понуда на европска медијација со цел решавање на граничното прашање, со што ќе и се овозможи на Р. Хрватска да ги продолжи интегративните преговори.”⁴⁷ После неколку месечните неуспешни преговори на двете земји со медијација на ЕУ како и неприфаќањето на формирање на независно тело за разрешување на спорот помеѓу двете земји и блокирањето на 14 од 35 капитли од страна на Р. Словенија поради несоодветна документација од Р. Хрватска, конечно после 10 месеци од блокадата која ја наметна Р. Словенија, двете земји истапија со решение за дотогаш 18 годишниот спор.

На 11. септември 2009 година за време на посетата на хрватската премиерка Косор на Љубљана, заедно со тогашниот словенечкиот премиер Пахор изјавија дека постигнале договор во врска со блокадата на евроинтегративните преговори на Р. Хрватска. Словенија прифати да отстапи од своето вето и да дозволи понатамошни преговори на Европската унија со Р. Хрватска додека другата страна или Р. Хрватска се сложи да ја одстрани целата документација која води кон предодредување на одлука во однос на спорот кој и двете страни го имаат во врска со морската граница помеѓу нив. Двете страни истовреме се сложија предметот или спорот да го предадат на понатамошно решавање во надлежност на Меѓународниот суд на правдата во Хаг. На 4. ноември 2009 година Р. Хрватска и Р. Словенија го потпишаа својот договор за арбитража⁴⁸ со што проблемот со разграничувањето го предадоа на арбитража. Со отстранувањето на ветото поставено од Р. Словенија се отвори патот за полноправно

“Olli Rehn, Accession process” EU_official_web_SPEECH/09/104 EP Plenary session, Strasbourg, 11 March 2009 https://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-09-104_en.htm.

⁴⁸ “Arbitration Between the Republic of Croatia and the Republic of Slovenia”, Permanent Court of Arbitration-The Hague, Case number: 2012-04, <https://pca-cpa.org/en/cases/3/>.

членство на Р. Хрватска во Европската унија, со што таа ги заврши своите преговори и потпиша Договор за пристапување на 9. Декември 2011 година, а со завршувањето на ратификацијата таа стана полноправна членка на Европската унија во 2013 година. Во однос на спорот околу Пиранскиот залив и Р. Хрватска во 2015 година изнесе податоци за извршена средба помеѓу словенски член на Хашкиот суд на правдата и претставничка на словенечкото министерство за надворешни работи, со цел информирање на текот на постапката. Според хрватските медиуми словенечкиот член на Хашкиот суд информирал дека во голем дел веќе се одлучило во корист на Р. Словенија. Поради предходното, со одлука на хрватскиот парламент и Р. Хрватска веќе како полноправен член на Европската унија, таа одлучи да се повелче од договорот за арбитража. Понатаму Р. Хрватска одби да се вклучи повторно во процесот пред меѓународниот суд, иако тој изврши одредени промени и одстранување на судијата кој беше предходно посочен од хрватска страна. Судот продолжи кон носење на одлука за спорот меѓу двете страни, без учество на Р. Хрватска. Во однос на арбитражата која се однесува на територијалниот и поморски спор помеѓу Р. Хрватска и Р. Словенија, трибоналот ја изнесе финалната пресуда на 29. Јуни 2017 во Хаг⁴⁹. Во пресудата се одлучи дека најголемиот дел од страна на јадранскиот залив Пиран и припаѓа на Р. Словенија со што се овозможува коридор за излез на Р. Словенија во меѓународните води. Покрај одлуката од меѓународниот суд, Р. Хрватска и понатаму одбива да ја примени, при што повторува дека истата не е обврзувачка. Од страна на Р. Словенија на 13. Јули 2018 година Р. Словенија поведе постапка пред Брисел во однос на повреда на членот 259 против Р. Хрватска⁵⁰ поради непочитување на арбитражата, а со тоа владеењето на правото. Повикување на членот 259 пред Европскиот суд на правдата претставува директна постапка против земја членка, институција, тело, канцеларија или агенција на Европската

⁴⁹ “Press release arbitration between the R. Croatia and the R. Slovenia”, Government R. Slovenia official web, 29.06.2017, <https://www.gov.si/assets/vlada/Projekti/Arbitraza/Dokumenti/Arbitrazna-razsodba/fb6f8c1ea6/Daljja-verzija-sporocila-za-javnost-arbitraznega-sodisca.pdf>.

⁵⁰ “Arbitration”, Government of R. Slovenia official web, Government Communication Office Last last modified : 10.07.2019, <https://www.gov.si/en/registries/projects/arbitraza/>.

унија⁵¹. Ваквиот чекор треба да доведе до донесување на одлука од страна на Европската комисија или Европскиот суд на правдата која крајно треба да резултира со одлука за казна или ограничувања во однос на гласање во Европската унија доколку земјата против која е донесена одлука не би ја почитувала истата.

Покрај веќе поведената постапка од страна на Р. Словенија за Р. Хрватска не е сигурно и нејзиното приклучување во ЕУ Шенген зоната поради можна повторна блокада од Р.Словенија, се до решавање и примена од страна на Р. Хрватска на одлуката за територијално и поморско разграничување донесена од меѓународниот суд во Хаг. Во едно од последните интервјуа на премиерот на Р. Хрватска, Пленкович како евентуалната можност за нова блокада во однос на шенген пристапот на Р. Хрватска истакна дека граничниот спор не бил критериум за влез во Европската унија и доколку истиот би бил тогаш ниедна од земјите не би била земја членка на унијата, како и дека граничниот спор и Шенген пристапот не треба да се поврзуваат и треба да бидат одвоени прашања.⁵²

Во однос на суверинитетот видовме преку примерот на спорот помеѓу Р. Словенија или земја членка и Р. Хрватска како земја кандидат. Земјите со полноправно членство ја користат позицијата во однос на отворени прашања, кои навлегуваат во државниот суверенитет на земјите кои се во процес на зачленување или се со кандидатски статус. **Со тоа се потврдува посебната хипотеза како дел од главната хипотеза на овој труд дека: Земјите со полноправно членство ја користат позицијата во однос на отворени прашања. Кои навлегуваат во државниот суверинитет на земјите кои се во процес на зачленување или се со кандидатски статус.** Територијата како клучен сегмент во однос на суверинитетот на една држава е ставен во корелација и како услов за продолжување или одблокирање на понатамошните преговори.

⁵¹ “Competences of the court of justice of the EU”, European Parliament official web, last modified 05-2019, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/12/competences-of-the-court-of-justice-of-the-european-union>.

⁵² “Plenkovic za euronews bilateralni granicni spor”, Vlada Republike Hrvatske official web, objaveno 02.11.2019, <https://vlada.gov.hr/vijesti/plenkovic-za-euronews-bilateralni-granicni-spor-mora-biti-potpuno-odvojeno-pitanje-od-schengena/28122>.

Во примерот на Р. Хрватска таа прифаќа начелно одредена одстапка со што повлекува дел од спорната документација во моментот кога не е полноправен член, но по стекнување на членството во Европската унија зазема позиција со која не прифаќа навлегување во нејзиниот суверинитет се до одлука која нејзе ќе мора да ја примора на истото. Р. Словенија од друга страна ги користи сите правни аргументи како и придобивки од членството во Европската унија да се повика кон почитување на владеењето на правото како еден од главните критериуми на унијата. Едноставен е заклучокот дека не е еднаква симетријата на силите кога една земја е надвор или внатре како полноправен член на Европската унија, а со самото тоа и силата која ја применува со располагање на можност за Вето. Ставот на хрватскиот премиер дека прашања кои не биле земени како критериуми за влез или членство не треба понатаму да бидат кочница за понатамошна интеграција или исчекор кон следна фаза, треба да е и аргумент кон зачувување на суверинитетот на земјите кои како кандидати се соочуваат со дополнителни условување од земји членки кои за истите услови претходно не биле ограничени.

4. ЕУ Супранационални институции во однос на суверинитет и придобивки

Како што елабориравме уште на почетокот при обидите за формирање на Заедница за јаглен и челик, а потоа и Европската економска заедница, суштината на нивното формирање секако дека беше обезбедување на траен мир но и заеднички економски интерес на земјите членки. Во таа основа стремежите за остварување на функционална организација поткрепена низ договорите од минатото беа формирани и институциите кои требаше да создадат функционална заедница која во голем дел преку своите тела и институции може да носи и самостојни одлуки. Бидејќи институциите врз кои се темели заедницата не можат да бидат управувани од национални политики и интереси потребно е истата да ја водат институции кои имаат наднационален или интегративен интерес.

“Помеѓу 1960-та и 1980-та Европската унија се институционализираше преку интеракцијата помеѓу супранационални и меѓувладини институции, низ текот на

годините и двете се развииваа на конкурентна основа и на основа на соработка”⁵³. Европската унија може да се каже дека е своевиден спој на супранационални и меѓувладини институции. Супранационалните институции поседуваат авторитет кој е над националниот авторитет, кој истовремено е способен да ги исполнува барањата на националниот авторитет, како и исполнување на заедничкиот интерес и политики кои се под ЕУ авторитет. Со цел овие трансационални институции или супранационални институции да поседуваат авторитет, истиот треба да е предаден или споделен од државите членки во процесот на нивната интеграција. Предавањето на суверинитетот на државите членки и мотивите за истото се повеќе слојни и предмет на различни дискусии, сепак преовладува желбата и нивниот стремеж кон интеграција во заедница која е помоќна во однос на решавање на политичко безбедносни или економски прашања одколку кога тие самите би требале да го решат истото. Институциите кои се водени како меѓувладини се спротивни од супранационалните во делот на предавање или споделување на државниот суверинитет и како такви се стремат да формираат институции кои треба да остварат заеднички интерес на земјите членки, но без притоа државите членки да отстапуваат дел од својот суверинитет, со што тие самите би го задржале авторитетот на носење одлуки за политиките и потребите кои нив ги засегаат. Ако во супранационалните институции државите ја предале моќта на одлучување врз основа на заеднички консензу во меѓувладините институции државите го задржуваат правото на едногласност. Како супранационални институции во рамките на Европската унија покрај Европската комисија и Парламент се издвојуваат: Европскиот суд на правдата и Европската централна банка, додека како меѓувладини институции се карактеризираат Европскиот совет и Советот на Европска унија.

Прашањето кое се наметнува при сознанието за истовремено постоење и функционирање како на супранационални институции и меѓувладините институции е поврзаноста на носење на одлуки и законодавство кое е донесено низ процедурите на Европската унија, кое мора потоа да биде инкорпорирано и во домашното законодавство на земјите членки. Одтаму институциите засновани на споделен

⁵³ Sergio Fabbrini, *Europe's Future: Decoupling and Reforming*, (Cambridge: Cambridge university press, 2019), 20.

суверинитет како Европската комисија која се води главно од интересот на унијата, мораат во своето одлучување да ги имаат во предвид интересите на државите членки кои се претставени во меѓуваладините институции како Советот на Европската унија кој е исто така создавач на интегративни политики но и составен од претставници кои се водат и од заштита на сопствениот суверинитет. Во однос на супранационалното носење на одлуки земјите членки своеволно предаваат дел од сопствените надлежности или суверинитет на носење одлуки по одредени прашања на институциите на европската унија, со што истите создаваат обврзувачки одлуки преку законодавните и извршни процедури. Со договорот од Рим од страна на земјите членки на Комисијата и е доделен супранационален карактер, таа стекна авторитет да води преговори во делот на законодавството и со надворешните економски односи, додека улогата на Европскиот парламент низ годините стануваше се позначајна, од неговата почетна советодавна улога па се до носењето на одлуки преку него.⁵⁴

Меѓувладиниот начин на носење одлуки посебно се истакна како потребен по прашањата кои произлегоа со бегалската криза со која се соочи Европската унија како и предходно финансиската криза. Носење на одлуки при меѓувладиниот начин главно се однесува на заедничката безбедносна и надворешна политика како и други области од заеднички интерес. Меѓувладината соработка е основен пристап во овој дел на соработка и носење на одлуки.⁵⁵ Супранационалниот ефект или приматот на авторитет на супранационалните институции на Европската унија во однос на домашниот авторитет на институциите од земјите членки како пример може да се елаборира низ пресудата на Европскиот суд на правдата во случајот *Costa vs Enel*, Case 6/64 (15 јули 1964). Во 1962 год, Италијанската република врз основа на сопствениот закон за национализација извршила национализација на прозиводството и дистрибуцијата која ја вршела компанијата Едисон Волта и истовремено ја создала

⁵⁴ Martina Schonard, “Supranational decision making procedures”, European Parliament official web, last modified 11.2019, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/8/supranational-decision-making-procedures>.

⁵⁵ Eava Pavy, “Intergovernmental decision making procedures”, European Parliament official web, last modified 11.2019, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/9/intergovernmental-decision-making-procedures>.

компанијата ЕНАЛ која ги превземала сите средства од претходната национализирана компанија Едисон Волта. Италијанскиот граѓанин Фламино Коста кој бил акционер во национализираната компанија Едисон Волта, оспорувајќи ја нејзината национализација решил да не ги плаќа сметките кон новата компанија ЕНАЛ и воедно да поднесе тужба пред понизок суд за помирување во Милано. Тој тврдел дека национализацијата на компанијата Едисон Волта го прекршувала Договорот од Рим.

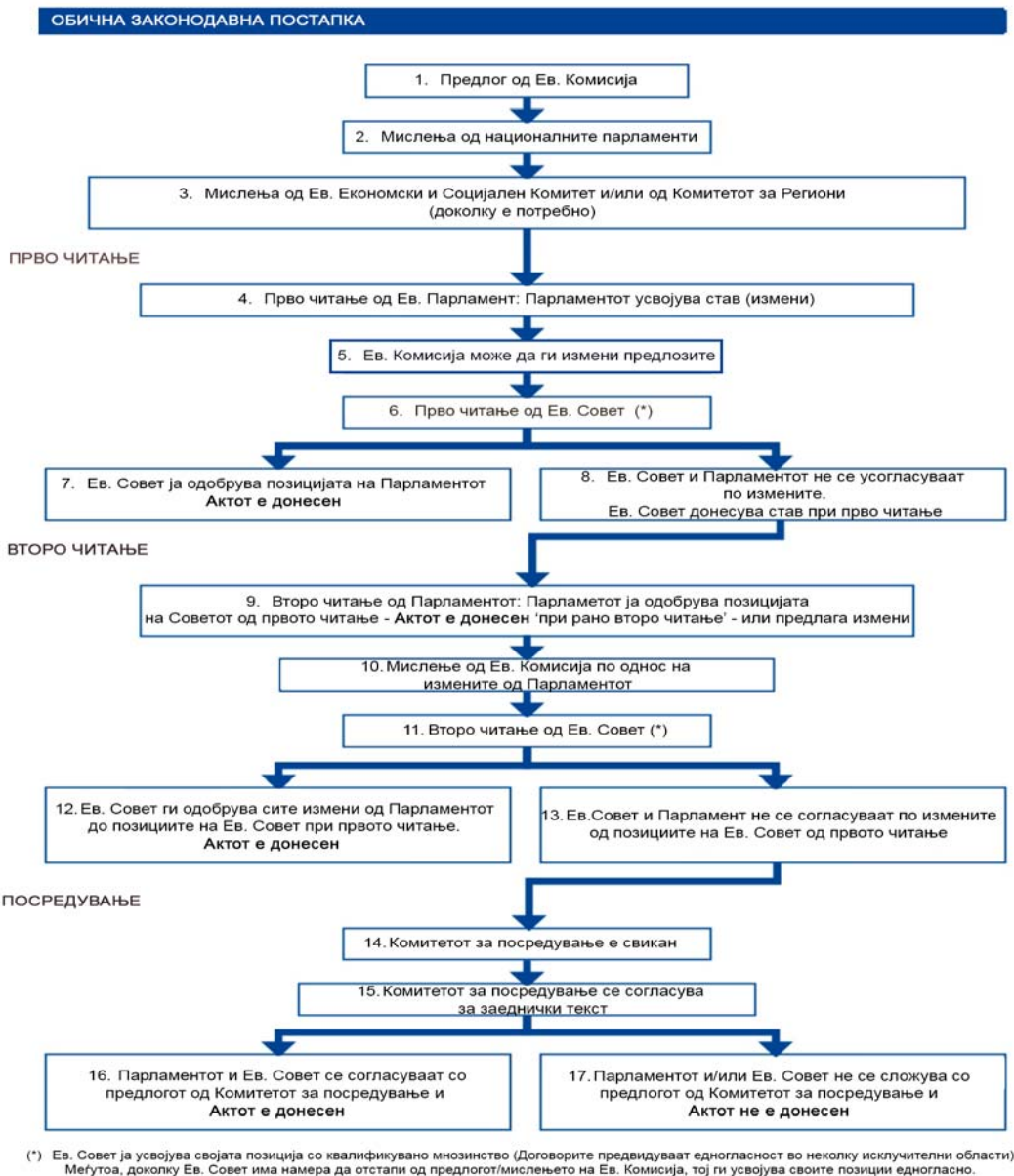
Тужбата била префрлена на одлучување истовремено и пред италијанскиот уставен суд како и пред европскиот суд на правдата. Уставниот суд пресудил дека и покрај тоа што италијанскиот устав дозволува ограничување на суверенитетот за меѓународната организација како Европската економска заедница, оваа одредба не влијаела на домашниот статус на европските договори или на правилата произведени од институциите на ЕЕЗ.⁵⁶ Со што пресудата даде тежина или предност на законот за национализација кој е донесен подоцна во 1962 година во однос на предходно донесениот закон проследен од договорот во Рим 1957 година што е во основот на логиката кога два закони се судруваат преовладува последно донесениот закон. Европскиот суд на правдата во именуваниот спор ја согледа важноста од истакнување на наднационалното и приоритетот кој произлегува од одлуките на супранационалната институција како што е Европскиот суд на правдата. Со совојата пресуда Европскиот суд на правдата го истакна принципот на приоритет, кој истакнува дека во случај на спор националното законодавство мора да му даде приоритет на законодавството кое произлегува од заедницата.⁵⁷ Договорот за формирање на Европската економска заедница создаде самостојни институции кои својот законодавен капацитет го црпат од споделувањето или ограничувањето на суверинитетот на земјите членки, кои креирајќи ги законските основи во заедницата, доброволно ги ограничуваат своите суверени права во корист на заедницата и се

⁵⁶ Bruno De Witte, *Direct Effect, Supremacy and the Nature of Legal Order*, NY: (Oxford University Press, 2011), 182.

⁵⁷ “Costa v ENEL, Case 6/64”, University of Luxembourg’s, CVCE web site, Judgment of the Court of Justice, 15 July 1964,

https://www.cvce.eu/en/obj/judgment_of_the_court_of_justice_costa_v_enel_case_6_64_15_july_1964-en-cb4154a0-23c6-4eb5-8b7e-7518e8a2a995.htm.

обврзани и да ги применуваат како членки. **Во овој дел можеме да ја потврдме посебната хипотеза како дел од главната хипотеза на овој труд дека: Во рамките на супранационални и меѓувладини елементи кои ги поседува ЕУ и нејзиниот начин на функционирање станува невозможно зачувување и практична примена на традиционалниот суверинитет и носењето на одлуки.**

⁵⁸ “How the EU works”, EU official web, European, Commission Directorate-General for Communication Publications, Luxembourg publications Office of the European Union 2012, https://eeas.europa.eu/archives/delegations/singapore/documents/more_info/eu_publications/how_the_european_union_works_en.pdf.

4.1 Европска комисија

Долг процес на интеграции и договори се креатори на денешната форма на Европската комисија, нејзиното настанување датира уште со основањето на Европската заедницата за јаглен и челик во 1951 година и формирањето на извршното тело наречено Висок орган. Прв претседател на извршното тело Висок орган бил францускиот политичар и еден од главните креатори на евроинтегративните процеси Жан Моне. Високиот орган бил составен од девет члена, по еден представник од сите шест земји членки на ЕЗЈЧ, плус еден дополнителен представник од Франција, Германија и Италија поради фактот на високабројност на нивното население. Со Договорот во Рим 1958 година и формирањето на Европската Атомска заедница и Европската Економска заедница паралелно се воведени уште две извршни тела кои се наречени комисии. Со договорот за спојување во 1967 година трите извршни тела се споени во единствена управа, спојувањето било главно поткрепено и оправдано заради подобра координација и ефикасност, со што би се избегнале преклопувања на надлежности. Во однос на големината и членовите на единствената Комисијата, било договорено дека таа треба да брои 9 члена комесари, со што ќе има застапеност од сите земји членки најмалку по еден, а највеќе двајца, но поради несогласувањата со бројноста договорено е со Договорот за спојување (Merger Treaty) да се вметне членот 32 од договорот кој вели: “до денот на стапување на сила на Договорот за спојување со кој се формира единствена Европска заедница и во период кој не е подолг од три години од именувањето на членовите, Комисијата ќе биде составена од 14 члена. Во рамки на овој период, бројот на членови од една држава нема да биде повеќе од 3-ца.”⁵⁹ Веќе во 1970 година Комисијата била составена од 9 члена, 1973 година со следното проширување (нови три земји членки Данска, Ирска и ОК) се зголемила на 13 члена. Последното проширување на Европската унија со Р. Хрватска во 2013 година ја зголеми бројката на членови во комисијата на 28, колку што и Европската унија има

⁵⁹ “Veertrag zur einsetzung eines Gemeinsamen rates und eier Gemeinsamen Kommission der Europäischen Gemeinschaften”, Eur Lex – Access to European Law , Amtsblatt der EU Artiki 32, Nr. 152/2, 13 . 7 . 67, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:89b3b5b7-e861-4de6-b92c-7c280ca6d6fb.0001.01/DOC_1&format=PDF.

Земји членки. До 2001 година или пред Договорот од Ница бројноста на Комесари се одредуваше по основ како што погоре го објаснивме формирањето на членовите на Високиот орган на ЕЗЈЧ, така и членовите на Комисијата продолжиле да бидат секоја земја членка да има свој представник додека големите земји како Германија, Италија, Шпанија, ОК и Франција по двајца членови. По Договорот од Ница и при проширувањето во 2004 година бил напуштен стариот пристап на членство во Комисијата и бил применет пристапот да секоја земја членка без разлика на големината да има по еден представник во Комисијата. Лисабонскиот договор од 2007 година предвидува систем на ротација за членство во Комисијата, но бидејќи истиот не помина на референдумот во Ирска, сеуште важи принципот на еден член од една земја членка. Ако главното прашање уште од основањето на Европската заедница за јаглен и челик, дали политиките кои се од заеднички интерес за земјите членки е: државите самостојно штитејќи го својот суверинитет, носењето на одлуки го остават на самите себеси и со безбројни меѓувладини усогласувања да дојдат до некакво решение или да се формира супранационална институција која во интерес на заедницата ќе работи на решавање на заедничките прашања. Одговорот е во создадениот компромис во формирање на супранационални и меѓувладини институции, така да Комисијата потребно е да предлага политики и да ги имплементира откако ќе бидат усвоени додека меѓувладините институции како Советот составен од министрите преставници на владите од земјите членки потребно е да одлучат во однос на предходно предложените политики.⁶⁰ Со комисијата претседава Претседател, кој се третира како прв помеѓу еднаквите, е заменуван од пет потпретседатели. Носењето на одлуки во Европската комисија се врши по основ на мнозинство. Со Договорот од Лисабон е утврдено дека Европскиот совет дава предлог за избор на Претседател на Европската комисија, потоа Европскиот парламент потребно е да го изгласа. Изборот на комесарите следува, првично по предлог на земјите членки но во координација со Претседателот на комисијата. Колегиумот или тимот на комесари секој задолжен за различно портфолио е

⁶⁰ Daniel Kenealy, John Peterson, Richard Corbett, *The European Union: How Does it Work*, (NY: Oxford University Press, 2015), 48.

преставен пред Европскиот парламент, кој од своја страна финално не гласа за секој комесар посебно туку го прифаќа целосно или го отфрла целосно предложениот тим. Токму затоа доколку постои предлог за несоодветен комесар пред целиот тим да не биде изгласан од Европскиот парламент, Претседателот на комисија може да побара негова замена. Откако ќе биде изгласана Комисијата и откако ќе стапи во сила, комесар поединечно може да разреши само Претседателот на Комисијата. Избраните комесари, се задолжуваат да делуваат и работат исклучиво кон остварување на интересите на Европската унија, а не на земјите членки од каде тие доаѓаат. Европската Комисија како извршно тело има примарно значење во испорачување на предлози во однос на законодавноста, политиките поврзани со конкуренцијата и надворешната трговија. Го надгледува спроведувањето на правото на заедницата како имплементацијата и почитувањето на договорите од страна на земјите членки.⁶¹ Правото на иницијатива Европската Комисија го извршува преку изготвување на нацрти и предлози на закони кои се однесуваат исклучиво на интересот на Европската унија. На тој начин се истакнуваат принципите кои се суштествени за функционирањето на Европската комисија, а тоа секако се однесува на фактот дека нејзиното работење е насочено кон остварување на цели и придобивки не за интересите поединечно на земјите членки и нивните економии туку за Унијата. Но за да може да произведува идејни предлози и решенија таа мора да ги распознава суштинските прашања кои ги засегаат земјите членки на задницата, за кои тие самите не се во можност да ги извршат или решат на соодветно или потребно ниво. Соработката со земјите членки најзначајно се одвива преку нивниот мониторинг и како истите ги исполнуваат задолженијата кои произлегуваат од претходно распределениот буџет од страна на Европската комисија. Улогата претставник и заштитник на надворешните интереси и безбедносни прашања на Европската унија се извршува исто така преку Европската комисија или поточно преку Заменик комесарот или Високиот претставник за надворешни работи и безбедносни прашања.

⁶¹ Giorgio Mussa “The European Commission”, European Parliament official web, last modified 11.2019, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/25/the-european-commission>.

Потребата за предавањето на дел од суверинитетот на земјите членки кон Европската унија или нејзиниот супранационален карактер и институции кои носат предлози и решенија во однос на нејзиното функционирање, во најдобар дел може да се согледа преку иницијативите за заеднички програми за колективно подобрување на економската и безбедносна состојба на земјите членки. Институциите кои треба да придонесат кон остварување на заеднички цели, дали тоа се однесува на намалување на загаденоста на водите или предизвикот кој го носи напливот на бегалци и уште многу други заеднички предизвици на унијата, имаат за потреба од зацврстување и градење на европскиот суверенитет. Потребата од заеднички пристап или предавање на суверенитетот или дел од истиот од земјите членки во однос на градење на единственост или Европски суверенитет како неопходност за функционалност но и значајна улога на Унијата во денешниот свет, е изјавата на последниот Претседател на Европската комисија (2014-2015), Жан Клод Јункер за време на своето годишно обраќање во 2018-та: “Европскиот час е предизвикан од геополитичката состојба: дојдено е времето за европски суверинитет. Време е Европа да ја превземе својата судбина во свои раце. Верувањето дека заедно стоиме исправено, е суштината на она што значи да се биде дел од Европската унија. Споделувањето на суверинитетот-кога и каде што е потребно-ги прави нашите национални држави посилни”⁶²

Како главни аргументи и предлози кои Комисијата ги предложи во 2018-та како заеднички цели за кои е потребно Европската унија и нејзините институции да се заложат се, прашањата поврзани со безбедноста, граничните реформи, миграцијата, заедничката надворешна и безбедносна политика како и надворешните инвестиции. Последното е од посебно значење поради превенирање на безбедносниот ризик и големиот наплив на бегалци од Африка, Европската унија препознава сериозна потреба од заедничко инвестирање во Африка со цел подобрување на животниот стандард и отворање на работни места со цел намалување на бројот на баратели на азил и миграција.

⁶² Jean-Claude Juncker, “The Hour of European Sovereignty”, European official web Union, speech 12.09.2018, https://ec.europa.eu/commission/news/state-union-2018-hour-european-sovereignty-2018-sep-12_en.

4.2 Европски парламент

Заедницата за јаглен и челик е појдовната точка за формирање на заедничко собрание, кое своите надлежности ги зголемува и зајакнува низ годините на реформирање и обликување на денешната Европска унија. Заедничкото собрание во рамките на Заедницата за јаглен и челик за прв пат е формирано на 10.09.1952 година, за потоа на 19 Март 1958 година да ја прошири својата улога како единствено собрание и за Европската економска заедница и за Заедницата за Атомска енергија. Реформирањето на неговата улога но и еволуцијата на самата Европска заедница во 1962 година доведува промена на името од Заедничко собрание во Европски парламент. Се до изборите во 1979 година членовите на парламентот беа поставувани од парламентите на земјите членки, со одлуката во 1976 година и нејзината примена на следните избори во 1979 година претставниците во Европскиот парламент беа бирани на директни избори. Од почетните 78 пратеници во консултативното собрание во 1952 година кое броело 78 именувани членови, преку сите проширувања кои ги имала Европската унија, денеска Европскиот парламент со одлуката на Европската комисија од 2018 година брои 751 пратеник. Местата во Европскиот парламент се распределуваат на земјите членки врз основ на нивното учество во вкупната популација во Европската унија.

Европскиот парламент самиот го бира сопствениот Претседател и истиот раководи со парламентот со мандат од 2,5 години. Сите закони кои се усвојуваат и донесуваат се потпишани од Претседателот на Европскиот парламент и Европскиот совет. Во составот на Европски парламент како супранационална институција на Европската унија во мандатот од 2019 година до 2024 година (5 годишен мандат) ќе земат учество следниве Европски политички групи⁶³ кои ги делат 751 пратеничко место:

⁶³“European elections results”, European Parliament official web, last modified 03.07.2019, <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/elections-press-kit/0/european-elections-results>.

	Број на седишта	% на седишта
EPP Group of the European People's Party (Christian Democrats)	182	24.23%
S&D Group of the Progressive Alliance of Socialists and Democrats in the European Parliament	154	20.51%
Renew Europe Renew Europe group	108	14.38%
Greens/EFA Group of the Greens/European Free Alliance	74	9.85%
ID Identity and Democracy	73	9.72%
ECR European Conservatives and Reformists Group	62	8.26%
GUE/NGL Confederal Group of the European United Left - Nordic Green Left	41	5.46%
NI Non-attached Members	57	7.59%

Во Европскиот парламент најголем број на пратеници доаѓаат од СР Германија или вкупно 96, потоа следуваат, Франција - 74, Италија - 73, ОК - 73, Шпанија - 54, Полска - 51, Романија - 32, Холандија - 26, Белгија - 21, Чешка Република - 21, Грција - 21, Унгарија - 21, Португалија - 21, Шведска - 20, Австрија - 18, Бугарија - 17, Данска - 13, Финска - 13, Словачка - 13, Хрватска - 11, Ирска - 11, Литванија - 11, Латвија - 8, Словенија - 8, Кипар - 6, Естонија - 6, Луксембург - 6, Малта - 6 пратеници.

Распределбата на местата при изборниот процес во Европскиот парламент се врши врз основа на Дегресивна пропорционалност. Најголемите земји добиваат најголем број на пратенички места, но со намалена пропорција на бројот на местата во однос на големината на населението. Како пример СР Германија од вкупно 96 пратеници во пропорција има еден пратеник на 841.000 жители, додека Малта од вкупно 6 пратеници во пропорција има еден пратеник на 71.000 жители.⁶⁴ Во однос на истражувањето на овој труд и супранационалниот аспект на Европскиот

⁶⁴ *Oxford Principles of European Union Law, Volume 1*, last modified by Robert Schütze, Takis Tridimas, (Oxford: University Press Oxford, 2018), 459.

парламент како институција на Европскиот парламент, значајно е да издвоиме што се примарните задачи на иститот. Како три најзначајни активности или улоги кои ги извршува ЕП може да се издвојат⁶⁵: законодавна, надзорна и буџетарна.

Законодавната улога која извршува Европскиот парламент се одвива во тесна соработка со Европската комисија, законодавната моќ е во рамките на донесените законски процедури. “Може да се издвојат две процедури, консултативна процедура и вообичаена законска процедура. При консултативната, ЕП е консултиран по однос на предлози и има право да предлага амандмани, додека при вообичаена законска процедура ЕП дополнително може да стави вето на било кој предлог.”⁶⁶. Консултативната улога за која треба да се произнесе Европскиот парламент се однесува кон давање на согласност кон одлуки кои се однесуваат на политичка или институционална природа. Вообичаената законска процедура е најчеста и таа ја истакнува врската на Европскиот парламент и Европската комисија. При оваа процедура на носење закони предлозите доставени од Европската комисија мора да бидат прифатени и усвоени од Европскиот парламент и Европскиот совет. Оваа процедура ги опфаќа голем број на проблематики од областа на правда, аграрна политика, безбедност, транспортот, животната средина, потрошувачките права и меѓународни договори кои се однесуваат на именуваната проблематика. *Надзорната* активност на Европскиот парламент ја увидовме при претходно опфатената Европска комисија и начин како истата се формира како и потребата од поединечното сослушување на секој од Евро комесарите пред Европскиот парламент. Контролната улога не ја практикува само како институција која ја следи работата на Европската комисија и која може да ја повика на одговорност истата и да ја повика на оставка, туку и преку системот и праксата на меѓусебна соработка преку активно укажување на прашања кои се однесуваат на работата на Европската комисија. Надзорот кој го врши Европскиот парламент се однесува и кон Европската централна банка, кон Европскиот совет како и кон сите институции на Европската унија. *Буџетарната*

⁶⁵ “What does the Parliament do”, European Union official web, last modified 20.12.2019, https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-parliament_en#what-does-the-parliament-do?.

⁶⁶ Damian Chalmers, Gareth Davies, Giorgio Monti, *European Union Law: Text and Materials*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 86.

улога Европскиот парламент ја споделува заедно со Европскиот совет, при што активно влијае на издатоците на Европската унија, преку целосно прифаќање или отфрлање на истиот.

Од изнесеното можеме да сублимираме како и при самиот процес на евро интеграции и потребата од пренесување на дел од суверенитетот, токму Европскиот парламент е институција која вклучува во себе пренесени права од домашните национални парламенти, за да делува целосно како парламент. Европскиот парламент и покрај својот авторитет во однос на политиките на Европската унија мора да ги има во предвид грижите и интересите на националните парламенти со цел да ги задоволува потребите на граѓаните на Европската унија. Клучната врска помеѓу Националните парламенти и Европскиот парламент видовме дека е прекината во 1979 година со што изборот на членовите на Европскиот парламент се одвива по пат на избори. Токму развојот на односите на Европскиот парламент и Националните парламенти ја истакнува потребата од поблиска соработка помеѓу Европскиот и Националниот парламент како фактор во однос на суверинитет преку соодветната ратификација на обврските кои проилегуваат од политиките на Европската унија. Идејата за одбрана на Европскиот суверинитет францускиот претседател Емануел Макрон ја изнесе во април 2018 година пред Европскиот парламент итакнувајќи: “Во моите очи токму Европскиот парламент е седиштето на Европскиот легитимитет, неговата одговорност и одтаму неговата виталност, токму овде се одигрува иднината на Европската унија⁶⁷”. Имено преку бројните договори низ годините на развој на Европската унија тие на свој начин ја прошируваат улогата на Европскиот парламент. Зголемената улога која ја добива Европскиот парламент преку договори во практична смисла, може да се смета како намалување на националната парламентарен суверинитет бидејќи тој мора да биде делегиран кон надлежностите на ЕУ, се со цел таа да може да донесува законодавство кое се однесува на поширок обем на области.

⁶⁷Emmanuel Macron, “Macron defends the idea of European sovereignty”, European Parliament official web, Press releases 17.04.2018, <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20180411IPR01517/macron-defends-the-idea-of-european-sovereignty>.

4.3 Случај бегалска криза и одлуките на Германија, Австрија, Данска, Шведска и Норвешка за времено стопирање на Шенген договорот и Даблинската регулатива.

На почетокот на овој труд забележавме дека територијата и управувањето со неа како внатрешно така и надворешно се едни од клучните постулати на Суверинитетот на една држава. Ограничувањето на територијата е дополнителен услов за дефинирање на авторитетот и полето на управување за кое е надлежен. Токму границите на државите и стремежот за нивно обезбедување се можеби и суштинската логика за која модерните држави се стремат да ги обезбедат средствата кои ќе ги гарантираат границите на нивната територија. Полноправното членство во Европската унија е секако своевидна гаранција кон надворешни фактори кои ги загрозуваат државните граници но и можност за земјите членки да бидат дел од заедница која овозможува слободно движење без гранични препреки на дел од територијата на заедницата. Договорот за слободно движење или *Шенгенскиот договор* кој е потпишан на 14 јуни 1985 година е договор за напуштање на националните граници и градење на Шенген зона или зона без гранични контроли, која треба да води кон Европа без внатрешни граници. Овој договор првично го потпишаа и се заложија за негова примена Франција, Германија, Белгија, Холандија и Луксембург. Шенгенскиот договор низ годините подразбираше усогласување и градење на заедничка база на податоци со цел целосна имплементација на договорот кон отстранување на внатрешните гранични контроли, како негово дополние во 1990 година беше потпишана и Шенгенската конвенција кој е дополние на заложбата за слободно движење. Со договорот од Амстердам во мај 1999 година, Шенгенскиот договор стана дел законодавството во Европската унија⁶⁸.

Иако Шенгенскиот договор е дел од законодавството на ЕУ тоа не значи дека сите земји се дел од слободата шенген зона, досега 26 Европски земји се дел од шенген зона, во кои има земји како Швајцарија, Исланд, Лихтенштајн и Норвешка кои не се земји членки додека пак останатите земји членки кои не се дел од Шенген

⁶⁸ "Schengen agreement convention", European Union official web, access 11.19, https://ec.europa.eu/home-affairs/e-library/glossary/schengen-agreement-convention_en.

зоната, мораат да исполнат соодветни реформи со цел да ги уживаат поволностите од Шенген зоната. Иако во 2011 година беа прифатени од страна на Европскиот парламент барањата на Бугарија и Романија за влез во Шенген зоната, сепак поради несоодветни реформи во борбата против организиран криминал и несоодветни мерки за анти корупција, нивното барање беше одбиено од страна на Европскиот совет на министри во 2011 година⁶⁹.

Даблинскиот договор или регулатива претставува значаен договор на Европската унија кој ги засегнува и земјите од Шенген зоната, имено во 1990 година во Даблин беше потпишана Даблинската конвенција кој низ неколку фази резултираше со Даблин III регулатива и дополненија поднесени од Европската комисија која стапи во сила во јули 2013 година, како важечка за сите земји членки на Европската унија со исклучок на Данска. Со Даблинската регулатива се создаваат критериуми врз основ на кои се одредува која држава во рамките на Европската унија е задолжена или должна да изврши преглед на барателот за Азил кој доаѓа од трета држава или воопшто не припаѓа на некоја држава.⁷⁰

Како баратели на азил се означуваат лица кои во друга земја која е различна од земјата на нивното потекло бараат заштита и прифаќање, поради прогон од политичка, религиозна или останата природа. Според Даблинската регулатива земјата во која за прв пат се земени отисок од прсти е задолжена за барањето за азил, со што преку базните податоци од ЕУРОДАК или европска дата-база во која се зачувани отисоци на страни државјани како баратели на азили или илегално влезени се спречува едно лице да поднесе барања за азил во повеќе држави.⁷¹ Бегалската криза која како бран ја зафати Европската унија или одредени нејзини земји членки во 2015 година и со тоа ја стави на испит функционалноста на Европската унија. Шенген зоната и вклучително Даблинскиот договор се соочија во спротивен сооднос

⁶⁹ “Schengen Agreement”, Schengen Visa related information and news independent publishing website, Last modified on October 1st 2019, <https://www.schengenvisa.info.com/schengen-agreement/>.

⁷⁰ “Country responsible for asylum application (Dublin)”, European Union official web, access 12.19, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/examination-of-applicants_en.

⁷¹ “Asylum-Interpreting”, UNHCR Handbook for Interpreters in Asylum Procedures, Vienna 2017, pg 17, https://www.unhcr.org/dach/wp-content/uploads/sites/27/2017/09/AUT_Handbook-Asylum-Interpreting_en.pdf.

со стремежот на оние земји кои највеќе беа погодени. Тие мораа да се соочат со дилема за нивно отфрлање со цел зачувување или враќање на суверенитетот во однос на носењето на одлуки, за справување со големиот број на бегалци и безбедносните предизвици. Според УНХЦР и Еуростат во 2014 година регистрираше 627.000 бегалци, во 2015 како година со најголем наплив на бегалци беа регистрирани 1,323 милини баратели на азил, во 2016 година бројката изнесуваше 1.261 милион, а во 2017 година конечно се осети намалување на напливот на баратели на азил и бројката изнесуваше 708.000.⁷² Иако состојбата и бројноста на барателите на азил како и кризните региони од каде што тие мигрираа кон Европа заслужува посебен осврт и анализа на причините, ние во рамките на ова истржувањето, ќе се задржиме на суверенитетот и неговата примена како превенција и заштита на земјите членки кои претходно се обврзале на почитување на Европските закони како Шенген зона и Даблинската регулатива. Претходно утврдивме дека земјите од Шенген зоната се имаат откажано од внатрешни гранични контроли, дополнето со Даблинската регулатива кој вели дека лицето кое влегува легално или илегално мора да се регистрира во првата земја каде влегол, може да се разбере обидот на нелегален транзит или шверц на луѓе да се овозможи нивен транспорт до земјите кои се нивна крајна цел. Германија, Австрија, Шведска како високо развиени и економски моќни држави беа таргетирани во најголемиот бран на бегалци како нивна финална дестинација. Токму Шенген зоната создаде стравувања во овие и други земји дека е можна злоупотреба на слободното движење и се навратија кон нивното суверено право да си ги заштитат своите граници за да спречат неконтролиран влез на мигранти иако тоа е спротивно на Европскиот закон за Шенген зона. На неприменувањето на регулативите од Шенген зоната првично и претходеше од страна на Германија напуштање на Даблин регулативата. Германија во август 2015 година ја стопираше Даблинската регулатива за сириските бегалците кои доаѓаат од воените зони од земјата погодена од граѓанска војна, образложението е дека Даблинската регулатива сеуште е важечки закон но од практични причини и хуманитарни причини Германија самата ќе ја врши регистрацијата на бегалците од

⁷² “Europäische Flüchtlingskrise”, Laenderdaten info Eglitis-media, access 11.19, <https://www.laenderdaten.info/fluechtlinge-nach-laendern.php>.

Сирија⁷³. Со таа одлука бегалците од Сирија преку политиката на отворени врати практично овозможи без разлика во која земја сиriskите бегалци за прв пат биле регистрирани тие можеа да патуваат понатаму за Германија без да бидат повторно вратени во првата земја каде биле регистрирани. Од бројниот наплив на бегалци кои во најголем дел беа насочени кон СР Германија, за само неколку месеци по одлуката на Германија, веќе низа земји ја преиспитаа својата одлука за слободен премин преку својата земја и почитувањето на Шенген зоната, Унгарија уште од јуни 2015 година одбиваше да дозволи премин преку нејзината територија на бегалци, во септември 2015 година Данска воведо контроли на своите гранични премини, брзо потоа следуваа контроли во Германија или поточно во германската покраина Баварија, Австрија, Словенија, Шведска, Норвешка, Франција и Малта. Овие одлуки се силен доказ дека во време на криза и загрозување на националниот интерес, државите иако членки на Европската унија превземаат низа чекори со кој се супституираат или делумно избегнуваат европските закони се со цел заштита на државниот суверинитет. Европската комисија излезе со став на 28 октомври во врска со воведувањето и оправданоста на контроли на внатрешните граници кои ги воспоставија Германија и Австрија.⁷⁴ Европската комисија воочи дека мерките се соодветни во сооднос со опасноста за внатрешната безбедност поради големиот наплив на бегалци, како и дека со воведувањето на гранични контроли не влијаат на правата на лицата кои бараат меѓународна заштита. Иако во неколку наврати Европската комисија која нема право да стави вето на одлуките за воспоставување на гранични контроли, последните години укажа и ги повика земјите кои воведоа гранични контроли да ги напуштат истите и да се вратат кон Шенген зоната, тие одбиваат со образложение дека постојат индиции за сериозно организиран криминал и безбедносно терористички опасности и ги пролонгираа до мај 2020 година своите

⁷³ “Verfahren syrische Fluechtlinge”, Flüchtlingsrat NRW, last modified 08.09.2015, https://www.fnrw.de/images/Themen/Herkunftslaender/2015/150908_Erlass_Dublin-Verfahren_syrische_Fluechtlinge.pdf.

⁷⁴ “Commission opinion on the internal borders”, European Union official website, Brussel 23.10.2015, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/borders-and-visas/general/docs/commission_opinion_necessity_proportionality_controls_internal_borders_germany_austria_en.pdf.

гранични контроли⁷⁵. Евро комесарот за внатршни прашања Аврамополос во својот последен говор во октомври 2020 година уште еднаш повика: ”Силно верувам дека сега е време за навраќање кон нормалното функционирање на Шенген зоната, без внатршни гранични контроли.”⁷⁶

Поставувањето на гранични контроли може да се смета за дозволено во случај на посебни околности и предвидено доколку надворешните граници на Европската унија не се соодветно обезбедени. Сепак се воочува фактот дека и со надминувањето на роковите и продолжувањето на потребата земјите членки, а посебно големите земји членки штитејќи го својот внатрешен интерес превземаат чекори со кои сериозно ги нарушува принципите на заедништво и супранационалниот карактер на носење одлуки. **Преку овој пример на отстапки ја потврдуваме посебната хипотеза како дел од главната хипотеза на овој труд дека: Суверинитетот на државите членки не е сосема предаден/отстапен на Унијата, односно во различни домени на нејзините политики, а истиот може целосно да се поврати во случај на напуштање на Унијата како што е започнат процесот на истапување од Европската Унија на Велика Британија.**

5. Заклучоци и предлози

Вестфалискиот државен суверинитет е мртов, да живее суверинитетот на Европската унија. На овој начин драматуршки би можеле да го отсликаме континуитетот на суверинитетот. Но реалноста или подобро кажано глобализацијата во која денес државите функционираат не прават едноставен рез или континуитет помеѓу она што би значело крај на државниот суверинитет како што е својствено да се практикува уште од Вестфалискиот мирвен договор и целосно превземање на истиот во Европската унија. Глобализацијата и врските кои се создаваат во неа

⁷⁵ “Temporary Reintroduction of Border Control”, European Union official website, access 12.19, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen/reintroduction-border-control_en.

⁷⁶ “Remarks Avramopoulos on borders”, European Union official website, speech 17.03.16, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_16_590.

наметнува државите да излезат од зоната на својот конфор и да мораат да се прилагодат кон новите текови кои и истовремено го условуваат нејзиниот развој, а со тоа и нејзината функционалност. Државите не можат да функционираат само базирајќи ги своите одлуки врз основ на домашните прашања и политики туку се насочуваат кон регионални па и глобални прашања, преку кои го гарантираат своето постоење. Дискурсот на теории кои спротоставено ја објаснуваат Европската унија е присутен, од една страна на неа се гледа како важен актер во глобалниот свет, но ограничена во однос на зависноста од државите членки и нивните одлуку, додека други го истакнуваат нејзиното растечко влијание здобиено со функции кои не можат државите сами по себе да ги остварат. Токму овој диккурс ја објаснува улогата на супранационалните институции кои влијаат како институции на Евроспакта унија на домашната политика и државниот суверинитет, додека пак државите членки имаат свое влијание во креирањето на политиките на тие институции. Суверинитетот како признаена територијална јурисдикција и немешање во рамки на друга територијална јурисдикција, како и авторитетот кој има контрола на територијалната јурисдикција, мораме да ги прифатиме како изменети категории кои водени од интересот на државите во интерес на стабилен раст, развој и сигурност предаваат дел од своите права и ингеренции кон меѓународни заедници или во нашиот случај Европската унија. Со интеграцијата во Европската унија внатрешниот и надворешниот суверинитет ја губат суштината или цврстата рамка, ако внатрешниот суверинитет подразбира самостојни одлуки за сопствената држава, тогаш само примерите со Европската централна банка и Европскиот суд на правдата го менуваат концептот на самостојно носење на одлуки. Ако надворешниот суверинитет би требало да ја прави државата еднаква со другите, тогаш моделот за учество во Европскиот парламент и застапеноста на носење одлуки, како и дополнителните условувања низ кои поминуваат некои земји при интегративните процеси уште еднаш ни ги поместува границите за еднаквост меѓу земјите членки. Суверинитетот се трансформира низ процесот на интеграции во споделен суверинитет кои овозможува вклучување на надворешни фактори во носењето одлуки од страна на домашната власт во определена држава на неопределено време. Трансформираниот или споделиениот суверинитет е основата на Европскиот суверинитет кој преку бројните договори иако

споро сепак го зајакнува процесот на влијание или вклучување во носењето на одлуки во земјите членки. Државите како сведоци на крвавата историја на европско тло, имаат научно дека победа и пораз не носат гаранција за опстанок и силен државен суверинитет, туку заедничка визија за заедничка иднина и соработка. Државата го споделува својот суверинитет кога постои заедничка потреба и корист од соработка. Токму основот за градење на супранационална инстанца како концепт на Европската унија е гаранција на претходното и воедно создавање на простор во кој нема да се создаде услов една држава да наметне доминација на друга. Од ЕЗЈЧ, преку ЕЕЗ и Еуроатом па се до ЕУ преносот на државниот суверинитет низ бројните договори е во насока на обезбедување на сопствени потреби или стекнување на придобивки на државите членки без разлика дали се од економска, политичка или безбедносна природа. Луксембуршкиот договор е гаранција за земјите дека нивниот суверинитет нема да биде злоупотребен, дека нивниот интерес ќе биде задоволен со тоа што компромис ќе биде само тоа што ќе ги стави во конфорна состојба. Ветото е заштитник на сопствените интереси на државите членки, но заедницата е спој на жртвување на дел од сопствени цели кон остварување на заеднички цели и интерес, како предуслов кон создавање голем внатрешен пазар, стабилна монетарна економска и социјална политика како и надворешна политика. Ако за големите земји безбедноста е посигурна и можеби не е примарна цел, тогаш за помалите остварувањето на безбедносна сигурност е приоритет. Земјите членки кои се надвор од унијата се надвор од придобивките на Унијата. Но отстапувањето или прифаќањето на заедничките договори или регулативи на Европската унија, за некои земји може да значат и уназадување во нивниот достигнат стандард и остварена благосостојба, токму и од тие причини земја како Норвешка се одлучи да не се интегрираат во ЕУ. Развојот и правецот на интеграции не е ниту сигурна гаранција дека земјите и ќе останат засекогаш во ЕУ, ако тој е во несоодветен правец државите може да побараат враќање кон сопствениот суверинитет и истапување од ЕУ, како што е случајот со Велика Британија. Можеме да заклучиме дека остварувањето на повисоки цели и стекнување на придобивки ги води државите да споделат дел од својот суверинитет, при што секоја држава се води од сопствен сет на интереси кои е потребно да се пронајдат во множеството на придобивки кои може да се остварат во

Европската унија. Со тоа се потврдува генералната хипотеза на овој труд дека: **Државите кандидати низ процесот на интеграција доброволно се покажуваат од дел од сопствениот суверинитет за да стекнат статус на полноправен член и можност да ги користат придобивките од членството, но и да повратат дел од пренесениот суверинитет преку користење на правото на вето.** Држава кандидат не е доволно само да е спремна да сподели дел од својот суверинитет, како услов на исполнување во процесот на кандидатскиот статус и подоцнежна интеграција, таа е формално приморана да исполни одредени услови од политички, економски и институционален карактер. Дополнително при кандидатскиот статус земјите може да бидат дополнително изложени на условување од страна на земјите членки користејќи го нивното право на блокада за остварување на дел од својот суверинитет во однос на прашања кои до тогаш не биле билатерално решени меѓу нив. Институциите на Европската унија со супранационален и меѓувладин карактер имаат за цел почитување на интересите на земјите членки но интересот на унијата во насока на остварување на заедничкиот интерес. Глобализацијата наметнува надворешни влијанија и интервенции од различен карактер, владина или невладина организација или мултилатерална организација секоја од нив се стреми кон остварување на своите принципи и вредности во средини и држави каде се стремат да повикаат на почитување на нивните вредности. Слабите или помалку успешни држави се ограничени во полето или зачувувањето на нивниот суверинитет, а со самото тоа поподлежни на надворешен фактор или влијание. Одтаму логиката и препораката е секогаш да се стремат кон остварување на повисокиот животен стандард и безбедност во контекст на нивната средина и реално остварлив пат. Големите земји видовме имаат интерес како од зголемениот пазар и слободно движење на работна сила, капитал и услуги но и одржување на баланс на сила и недозволување некоја земја да се издигне над останатите како што било случај во првата и втората светска војна. Европската унија е најуспешниот модел на унија на независни држави кои здружени остваруваат заеднички интереси. Токму поради тоа е оправдано да земјите се подготвени да отстапат дел од својот суверинитет без разлика дали тој ќе биде во делот на примарноста на европското право или ограничувачкиот простор за маневри во монетарната политика или пак во формирање на заедничка надворешна политика.

Суверинитет е право на државата да делува или избира најдобар можен правец, отстапувањето на дел од суверинитетот во интерес државата да биде дел од најуспешниот модел или моделот на Европската унија е вистинскиот избор кој треба да се оствари.

6. Користена литература

1. Бејтс, Чарлс Р.. *Политичка теорија и меѓународни одоси*. Скопје: Просветно дело, 2009.
2. Ванковска, Билјана. *Меѓународна безбедност – критички осврт*, Скопје: Филозофски факултет, 2011.
3. Adler, Nissen R. and Gammeltoft-Hansen, T.. *Sovereignty Games: Instrumentalizing State Sovereignty in Europe and Beyond*. New York: Published Palgrave Macmillan, 2008.
4. Aust, Anthonz. *Modern Treaty Law and Practice*, New York: Cambridge University Press, 2013.
5. Barnard, Catherine. *The Substantive Law of the EU: The Four Freedoms*. New York: Published Oxford University Press, 2019.
6. Bundesregierung. “Kopenhagen Kriterien“. Presse- und Informationsamt. last modified sept, 2019. <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/kopenhagener-kriterien-616328>
7. Burgess, Michael. *Federalism and the European Union: The Building of Europe 1950-2000*. New York: Published by Routledge, 2000.
8. Chalmers, Damian/Davies, Gareth/Monti, Giorgio. *European Union Law: Text and Materials*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
9. Cruz, Montero and Closa. *European Integration from Rome to Berlin, 1957 – 2007*, Brussel: pub. Peter Lang s.a., 2009.
10. De Witte, Bruno. *Direct Effect, Supremacy and the Nature of Legal Order*. NY: Oxford University Press, 2011.
11. Devaney, Conall and Poptcheva, Eva-Maria. “Changed rules for qualified majority voting in the Council of the EU”. European Parliament official web, December 2014. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2014/545697/EPRS_ATA%282014%29545697_REV1_EN.pdf.
12. Elgie, Robert and Grigg, Steven. *French Politics: Debates and Controversies*. New York: published by Routledge, 2000.

13. EU official web. "European Central Bank". Last published 01/11/2019.
https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-central-bank_en.
14. EU official web. "How the EU works". European, Commission Directorate-General for Communication publications. Luxembourg publications Office of the European Union 2012.
https://eeas.europa.eu/archives/delegations/singapore/documents/more_info/eu_publications/how_the_european_union_works_en.pdf.
15. EU official web. "Olli Rehn, Accession process". SPEECH/09/104 EP Plenary session. Strasbourg, 11 March 2009. https://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-09-104_en.htm.
16. EU official website. "About-Eu:History 1945-1959". last published 09.05.2017.
https://europa.eu/european-union/about-eu/history/1945-1959_en.
17. EU official website. "Treaties of the EU". last published, 04.11.2019.
https://europa.eu/european-union/law/treaties_en.
18. EUR Lex access to EU Law. "Flaminio Costa v E.N.E.L.". Judgment of the Court of 15 July 1964. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61964CJ0006>.
19. Eur Lex – Access to European Law. "Subsidiarity". access 23 Oktober 2019.
<https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/subsidiarity.html>.
20. Eur Lex – Access to European Law. "Veertrag zur einsetzung eines Gemeinsamen rates und eier Gemeinsamen Kommission der Europäichen Gemeinschaften". Amtsblatt der EU Art. 32, Nr. 152/2, 13.7.67. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:89b3b5b7-e861-4de6-b92c-7c280ca6d6fb.0001.01/DOC_1&format=PDF.
21. European Commission official website. "EU What It Is". Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019. <http://publications.europa.eu/webpub/com/eu-what-it-is/en>.
22. European Council Council of the European Union official website. "Conclusions of the Presidency - Copenhagen, June 21-22 1993".
<https://www.consilium.europa.eu/media/21225/72921.pdf>.

23. European Parliament official web. “Competences of the court of justice of the EU”. last modified 05-2019. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/12/competences-of-the-court-of-justice-of-the-european-union>.
24. European Parliament official web. “European elections results”. last modified 03.07.2019. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/elections-press-kit/0/european-elections-results>.
25. European Union official web. “Country responsible for asylum application (Dublin)”. access 12.19. https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/examination-of-applicants_en.
26. European Union official web. “Schengen agreement convention”. access 11.19. https://ec.europa.eu/home-affairs/e-library/glossary/schengen-agreement-convention_en.
27. European Union Official website of the EC. “EU-What-It-Is”. Luxembourg: Publications Office access 26 sept 2019. <http://publications.europa.eu/webpub/com/eu-what-it-is/en/>.
28. European Union official website. “Commission opinion on the internal borders”. Brussel 23.10.2015. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/borders-and-visas/general/docs/commission_opinion_necessity_proportionality_controls_internal_borders_germany_austria_en.pdf.
29. European Union official website. “Remarks Avramopoulos on borders”. speech 17.03.16. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_16_590.
30. European Union official website. “Temporary Reintroduction of Border Control”. access 12.19. https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen/reintroduction-border-control_en.
31. European Union official web. “What does the Parliament do”. last modified 20.12.2019. https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-parliament_en#what-does-the-parliament-do?.
32. Fabbrini, Sergio. *Europe's Future: Decoupling and Reforming*. Cambridge: Cambridge university press, 2019.

33. Flüchtlingsrat NRW. "Verfahren syrische Fluechtlinge". last modified 08.09.2015.
https://www.fnrnw.de/images/Themen/Herkunftslaender/2015/150908_Erlass_Dublin-Verfahren_syrische_Fluechtlinge.pdf.
34. Friedman Goldstein, Leslie. *Constituting Federal Sovereignty: The EU on Comparative Context.*, Baltimore: The John Hopkins University Press, 2001.
35. German Federal Constitutional court judgment of 30 Juni 2009. "Lissabon-Urteil, Article 231".
<https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/EN/2009/bvg09-072.html>.
36. Gilbert, Mark. *Surpassing Realism: The Politics of European Integration since 1945.* Oxford: Publishers Rowman & Littlefield, 2003.
37. Ginsberg, Roy H.. *Demystifying the European Union: The Enduring Logic of Regional Int.* Plymouth UK: pub Rowman & Littlefield, 2007.
38. Goldmann, Kjell. *Transforming the European Nation-State.* London: Sage Publications, 2001.
39. Government of R. Slovenia official web. "Arbitration". Government Communication Office Last last modified : 10.07.2019.
<https://www.gov.si/en/registries/projects/arbitraza/>.
40. Government R. Slovenija official web. "Press release arbitration between the R. Croatia and the R. Slovenia". last modified 29.06.2017.
<https://www.gov.si/assets/vlada/Projekti/Arbitraza/Dokumenti/Arbitrazna-razsodba/fb6f8c1ea6/Daljsa-verzija-sporocila-za-javnost-arbitraznega-sodisca.pdf>.
41. Grbec, Mitja. *The Extension of Coastal State Jurisdiction in Enclosed or Semi-Enclosed.* NY: pub. Routledge, 2014.
42. Great Britain: Parliament: House of Lords: European Union Committee. *The Treaty of Lisbon: an impact assessment. 10th report of session 2007-08. Volume I: Report.* London: Published by the Authority of the House of Lords, 2008.
43. Gronold Daniela. *Identity Matters.* Münster: Waxmann Verlag, 2010.
44. International Law Students Association website. "Montevideo Convention on the Rights and Dutie of States". pg. 3. access 25 sept 2019.
<https://www.ilsa.org/Jessup/Jessup15/Montevideo%20Convention.pdf>.

45. Juncker, Jean-Claude. "The Hour of European Sovereignty". European official web Union. speech 12.09.2018. https://ec.europa.eu/commission/news/state-union-2018-hour-european-sovereignty-2018-sep-12_en.
46. Kenealy, Daniel and Peterson, John and Corbett, Richard. *The European Union: How Does it Work*. NY: Oxford University Press, 2015.
47. Kontorovich, Eugene and Parisi, Francesco. *Economic Analysis of International Law*. Northampton: Edward Elgar Publishing. Inc, 2016.
48. Krasner, Stefan D.. *Compromising Westphalia. International Security Vol. 20*. Cambridge: Published by the MIT Press, 1995.
49. Krasner, Stephan D.. *Problematic Sovereignty: Contested Rules and Political Possibilities*. New York: Columbia University Press, 2001.
50. Krasner, Stephen D.. *The Hole in the Whole: Sovereignty. Shared Sovereignty. and International Law*. Michigan: Journal of International Law. Vol.25, 2004.
51. Krejčí, Oskar. *International Politics Volume I: Global political system*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, 2006.
52. Laenderdaten info Eglitis-media. "Europäische Flüchtlingskrise". access 11.19. <https://www.laenderdaten.info/fluechtlinge-nach-laendern.php>.
53. Macron Emmanuel. "Macron defends the idea of European sovereignty". European Parliament official web. Press releases 17.04.2018. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20180411IPR01517/macron-defends-the-idea-of-european-sovereignty>.
54. Mc Cormick, John. *European Union Politics*. London: Published by Palgrave Mc Millan. 2011.
55. Morgenthau, Hans J. *Politics among nations_the struggle for power and peace*. NY: University of Michigan. Knopf publisher, 1948.
56. Mussa Giorgio "The European Commission". European Parliament official web. last modified 11.2019. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/25/the-european-commission>.
57. Newman, Michael. *Democracy Sovereignty and the European Union*. London: published Hurst & Company,1997.

58. *Oxford Principles of European Union Law. Volume 1.* last modified by Schütze, Robert. Tridimas, Takis. Oxford: University Press Oxford, 2018.
59. Pavy Eava. “Intergovernmental decision making procedures”. European Parliament official web. last modified 11.2019.
<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/9/intergovernmental-decision-making-procedures>.
60. Permanent Court of Arbitration - The Hague. “Arbitration Between the Republic of Croatia and the Republic of Slovenia”. Case number: 2012-04. <https://pca-cpa.org/en/cases/3/>.
61. Petrovas, Sotirios. *Parliamentary Democracy in the Lisbon Treaty: The Role of Parliamentary*. Florida: publisher Dissertation.com. 2011.
62. Phillpott, Daniel. *Revolutions in Sovereignty: How ideas Shaped Modern International Relations*. New Jersey: Princeton University Press. 2001.
63. Piris, Jean-Claude. *The Lisbon Treaty*. New York: Cambridge university press, 2010.
64. Richardson, Jeremy. *European Union: Power and Policy-making*. New York published by Routledge, 2006.
65. Sang Jo, Sam. *European Myths: Resolving the Crises in the European Community/European Union*. Maryland: University Press of America, 2007.
66. Schengen Visa related information and news independent publishing website. “Schengen Agreement”. Last modified on October 1st 2019.
<https://www.schengenvisainfo.com/schengen-agreement/>.
67. Schmahl, Stefanie and Breuer, Marten. *The Council of Europe Its Law and Policies*. Oxford: University Press, 2017.
68. Schonard, Martina. “Supranational decision making procedures”. European Parliament official web. last modified 11.2019.
<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/8/supranational-decision-making-procedures>.
69. Steinberger, Helmut. *Sovereignty in R. Bernhardt (ed.) Encyclopedia of public international law. Vol. IV.*. Amsterdam: North Holland, 2000.
70. Steinberger, Helmut. *Sovereignty in R. Bernhardt (ed.) Encyclopedia of public international law. Vol. IV.*. Amsterdam: North Holland, 2000.

71. UNHCR Handbook for Interpreters in Asylum Procedures. "Asylum-Interpreting". last modified Vienna 2017. pg 17. https://www.unhcr.org/dach/wp-content/uploads/sites/27/2017/09/AUT_Handbook-Asylum-Interpreting_en.pdf.
72. University of Luxembourg's. CVCE web site "Costa v ENEL. Case 6/64". Judgment of the Court of Justice. (15 July 1964).
https://www.cvce.eu/en/obj/judgment_of_the_court_of_justice_costa_v_enel_case_6_64_15_july_1964-en-cb4154a0-23c6-4eb5-8b7e-7518e8a2a995.htm.
73. US International Trade Commission official web. "Operate under the requirements of the EU internal market" Washington 2000.
<https://www.usitc.gov/publications/ier/pub3276.pdf>.
74. Vlada Republike Hrvatske official web. "Plenkovic za euronews bilateralni granicni spor". objaveno 02.11.2019. <https://vlada.gov.hr/vijesti/plenkovic-za-euronews-bilateralni-granicni-spor-mora-biti-potpuno-odvojeno-pitanje-od-schengena/28122>.
75. Weatherill, Stephen. *Cases and Materials on EU Law*. Oxford: Universiti Press,2016.
76. Williams, Robert E.. *Hegel's Ethics of Recognition*. LA: University of California Press, 1997.